

ԱՐԶԱԳԱՆԳ

ARTZAKANK - ECHO

Bimestriel bilingue publié à Genève

MARS - AVRIL 2023
N° 244

AGIR AVANT QU'IL NE SOIT TROP TARD!

Բովանդակություն

- Էջ 4** - Շարունակական ցեղասպանությունը և մեր հաւաքական անգործունեությունը
- Էջ 9** - «Եթէ երկրից չհախաչի, ինձ կը վերացնէին» - 29-ամեայ նիգերիացու կեանքը Հայաստանում
- Էջ 10** - Հայաստանի Համահայկական Հիմնադրամի Չուիցերիոյ Յանձնախումբի Ընդհանուր Ժողովը եւ նոր կազմը
- Էջ 13** - Չարչարանաց ճանապարհներով անցած լուսարար-ուխտաւորը
- Էջ 14** - Ադրբեջանի սպառնում է Դադիվանքից հեռացնել հայ վանականներին
- Էջ 16** - Հայ փախստականները միաւորուել են յանուն իրենց իրաւունքների
- Էջ 17** - Հայոց հին տոմարը «բուն թուական հայոց»
- Էջ 22** - Ժնեւ և Լեման շրջանի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցոյ լուրեր

Sommaire

- P. 2** - "Au Carrefour des Mémoires" de 1923 à 2023: Commémorations du Traité de Lausanne
- P. 5** - Débat au Conseil des États sur le blocus du corridor de Latchin
- P. 6** - Stand Arménie au Salon du Livre de Genève 2023
- P. 7** - Imastuni - Le développement durable à travers l'éducation - Entretien avec Zara Lavchian, cheffe des projets de KASA
- p. 11** - La Convention du *Futur Arménien*, 10 au 12 mars 2023
- P. 15** - Trois sommets et un point culminant
- P. 16** - *Azad* de Mélanie Croubalian
- P. 18** - Eremia Komurjian
- P. 19** - Inauguration du buste de Dr. Jean-Pierre Bernard à Erevan - Traité de Lausanne du 24 juillet 1923: Jour de gloire pour les unes, jour de deuil pour les autres
- P. 23**- Nouvelles de l'école Topalian
- P. 24** - Nouvelles de l'UAS

"Le blocus du Haut-Karabagh est une manière de réaliser un nettoyage ethnique dans la région"

"Le blocus écologique vire au nettoyage ethnique dans le Haut-Karabagh"

"108 ans après le génocide, les Arméniens toujours menacés de disparition"

Voici quelques titres d'articles parus dans la presse ces derniers mois. Les termes de "nettoyage ethnique" et de "génocide" apparaissent aussi régulièrement dans les discours officiels des dirigeants d'Arménie et d'Artsakh. Rien d'étonnant car l'Azerbaïdjan, encouragé par l'impunité et le manque de réaction appropriée de la part des instances internationales, resserre de plus en plus l'étau autour des 120 000 Arméniens d'Artsakh, révélant ouvertement ses intentions diaboliques. En effet, dans une interview accordée aux médias le 18 avril 2023, Aliiev a déclaré que les Arméniens devraient "soit accepter la citoyenneté azerbaïdjanaise, soit partir"...

La fermeture du pont de Hakari à la frontière entre l'Artsakh et l'Arménie et l'installation d'un point de contrôle à l'entrée de la nouvelle route du corridor de Berdzor (Latchin), aboutissant à l'encerclement complet de l'Artsakh et à l'isolement de 4 villages coupés de Stepanakert, s'inscrivent dans le cadre de cette politique de l'Azerbaïdjan: Créer des conditions de vie intenable pour les Arméniens d'Artsakh afin qu'ils quittent leurs terres ancestrales, et s'emparer ainsi d'un territoire vidé de sa population arménienne.

Le siège de l'Artsakh, qui dure depuis cinq mois, a déjà causé plus de 230 millions de dollars de dommages à son économie, entraînant un déficit d'environ 26% du PIB. La crise s'aggrave dans tous les secteurs, de la santé à l'agriculture, des transports à l'énergie, l'Azerbaïdjan ayant interrompu l'approvisionnement du territoire en gaz naturel et en électricité. Le nombre de chômeurs établit de nouveaux records. >>>

Avec les compliments de
TAVITIAN
Atelier de sertissage

TAVITIAN S.A. - 18, ch. des Aulx - 1228 Plan-Les-Ouates - Téléphone 022 346 93 02 - Fax 022 346 93 04
tavitian@bluewin.ch

AGIR AVANT QU'IL NE SOIT TROP TARD!

➤➤➤ 860 entreprises ont suspendu leurs activités et plus de 50% des employés du secteur privé ont perdu leur travail. Actuellement, seule une quantité très limitée de nourriture et de médicaments arrive en Artsakh par l'intermédiaire des forces de maintien de la paix russes et du CICR, la seule organisation internationale présente dans la région. De surcroît, les habitants des villages sont régulièrement la cible des tirs des forces azéries, qui les empêchent de travailler leurs terres et les privent ainsi de leurs moyens de subsistance.

La situation n'est guère meilleure dans les régions frontalières de l'Arménie, l'Azerbaïdjan ne se gênant pas pour faire de temps en temps de nouvelles incursions et avancer ses positions à l'intérieur du territoire souverain de la République d'Arménie. Aliév ne cache pas son plan de percer un couloir extraterritorial vers le Nakhitchevan dans le sud de l'Arménie et annexer ainsi une partie du Syunik. Dans son élan expansionniste, il qualifie l'Arménie comme l'"Azerbaïdjan occidental" où retourneront ses compatriotes, le moment venu.

La diaspora arménienne se trouve également dans la ligne de mire du régime azéri. En réponse à la résolution du Parlement européen du 15 mars 2023, portant sur les relations UE-Azerbaïdjan, qui demandait notamment la levée du blocus du couloir de Latchin (Berdzor), la Commission des relations internationales du Parlement azerbaïdjanais a adopté une déclaration dans laquelle la diaspora arménienne est décrite comme "une tumeur cancéreuse de l'Europe". Suite à cette déclaration, 3 ONG - le Centre COVCAS pour le Droit et la résolution des conflits, Hystart et l'Observatoire d'arménophobie - ont lancé un appel conjoint à l'attention entre autres de l'Assemblée parlementaire du Conseil de l'Europe (PACE), l'UE et chacun des États membres, les ONG de défense des droits de l'homme et de lutte contre le racisme, leur demandant notamment de condamner cet appel à la haine par l'Azerbaïdjan.

Le régime d'Aliév fait la sourde oreille aux appels lancés par des États, des institutions européennes et internationales ainsi qu'à l'arrêt de la Cour Internationale de Justice du 22 février 2023, ordonnant à Bakou de "garantir une circulation sans entrave" dans le couloir de Latchin. En l'absence de volonté politique de la part de la communauté internationale de contraindre l'Azerbaïdjan à respecter le droit des Arméniens de vivre sur leurs terres, et compte tenu du déséquilibre considérable entre les moyens et ressources des deux pays, l'on ne peut espérer un dénouement de la situation

"AU CARREFOUR DES MÉMOIRES" DE 1923 À 2023: COMMÉMORATIONS DU TRAITÉ DE LAUSANNE

EXPOSITION AU MUSÉE HISTORIQUE LAUSANNE

Frontières. Le Traité de Lausanne, 1923-2023
27.04 - 08.10.2023

Place de la Cathédrale 4 - 1005 Lausanne

Après la Première Guerre mondiale et l'effondrement de quatre empires, la violence et l'instabilité minent l'Europe. Signé le 24 juillet 1923, le Traité de Lausanne est le seul parmi les accords passés au lendemain du conflit à déployer ses effets. D'une importance considérable pour l'histoire européenne et du Proche-Orient, il consacre la naissance de la Turquie moderne mais passe sous silence les aspirations des minorités.

L'exposition propose au visiteur.teuse de revenir sur les temps forts et les lieux de cette conférence qui dura près de neuf mois. Des institutions lausan- ➤➤➤

inextricable dans laquelle se trouve le peuple arménien dans un proche avenir.

Le processus de transition vers un nouvel ordre mondial sur fond de guerre en Ukraine a créé un contexte géopolitique extrêmement dangereux pour les Arméniens, qui sont confrontés à des défis existentiels à relever dans un environnement hostile et hautement explosif. Faute de vrais partenaires puissants et fiables, l'Arménie ne peut compter que sur elle-même pour consolider sa place dans le concert des nations en agissant sur les plans à la fois politique, diplomatique, économique et surtout militaire. Elle doit impérativement renforcer son armée et ses capacités de défense en naviguant contre vents et marées. Et nous devons tous, en Arménie, en Artsakh et dans la diaspora, réunir nos forces et nos ressources pour atteindre cet objectif. Mais il appartient à la classe politique arménienne - celle au pouvoir et l'opposition - de donner le signal notamment par un comportement responsable et respectueux envers les citoyens et leurs droits. C'est ainsi qu'elle pourra gagner en crédibilité et inspirer la confiance, une condition préalable pour obtenir le soutien des Arméniens du monde entier dans ses efforts à mener le navire à bon port.

Nous vivons un moment charnière de notre histoire et ne voulons certainement pas être les témoins impuissants d'un nettoyage ethnique en Artsakh et de la disparition de l'État arménien. ■

M.S.

ԱՐԶԱԿԱՆԳ www.artzakank-echo.ch

Rue de la Terrassière 58 - 1207 GENEVE-SUISSE
Tél. +41(0)78 892 93 31 - artzakank@yahoo.com

Responsable de publication: Maral Simsar
Prix d'abonnement annuel: CHF 30.- (6 numéros)
CCP 12-17302-9 - IBAN CH-07 0900 0000 1201 7302 9

PREMAT S.A.

IMPORT & EXPORT

9, RUE DES ALPES

CH - 1201 GENEVE

TEL. 022 731 69 35

"AU CARREFOUR DES MÉMOIRES" DE 1923 À 2023: COMMÉMORATIONS DU TRAITÉ DE LAUSANNE

>>> noises comme le Beau-Rivage Palace ou l'actuelle Clinique Cecil constituent des points centraux de ce qui se trame cette année-là dans la capitale vaudoise, hôte de nombreuses délégations internationales. L'ambition du projet est de tisser des liens entre les périodes et de donner une place à l'expression artistique contemporaine. C'est pourquoi, à l'invitation du MHL, la plasticienne Mirkan Deniz s'approprie des espaces de l'exposition pour y déployer des installations. Enfin, l'exposition réserve une place de choix aux questions mémorielles, toujours extrêmement vives. Douze témoignages vidéo de personnes dont l'histoire familiale est impactée de près ou de loin par les effets du Traité de Lausanne sont présentés.

Les conférences et tables rondes

L'anti-démocratie à la conférence de paix au Proche-Orient

Hans-Lukas Kieser, historien et professeur aux Universités de Zurich et de Newcastle

Judi 11 mai, 18h au MHL

CHF 6.-

**SAUVER
LES ENFANTS,
SAUVER
L'ARMÉNIE**

Sous la direction de
Pascal Roman et
Sisvan Nigolian

Sauvez les enfants, sauvez l'Arménie

Sisvan Nigolian et Pascal Roman, auteurs du livre
Isabelle Henchoz, éditions
Antipodes

Modération: Taline Garibian,
maître-assistante,
Maison de l'Histoire,
Université de Genève

**Mercredi 24 mai,
18h au MHL**

CHF 6.-

Securing the World?

Jonathan Conlin, Université de Southampton

Ozan Ozavci, Université d'Utrecht

Hans-Lukas Kieser, Universités de Zurich
et de Newcastle

Julia Secklehner, Université de Masaryk

Modération: Thomas David, UNIL

Judi 1 juin, 18h au MHL / en anglais - CHF 6.-

Une projection débat

Homo Politicus, 2015

En présence du réalisateur, Haci Orman

Avec Manuschak Karnusian, autrice

**Samedi 16 septembre, 19h au Casino de
Montbenon (Salle Paderewski)**

Entrée libre

ÉVÉNEMENTS ARMÉNIENS

soutenus par la Ville de Lausanne

8 juin - 1er juillet 2023, 10h-18h

EXPOSITION

FRAGMENTS. LE GÉNOCIDES DES ARMÉNIENS ET L'OEUVRE SUISSE VUS PAR LA PRESSE

Forum de l'Hôtel de Ville,

place de la Palud 2, 1003 Lausanne

Vernissage (09.06 | 18h00)

10 juin 2023, 09h30-17h30

LA CONFÉRENCE DE LAUSANNE 1923

(coorganisé avec l'AFKIV)

Symposium international avec la participation de
personnalités politiques et académiques suisses,
américains, kurdes, turques, arméniennes
et françaises

Salle du Conseil communal, Hôtel de Ville,

place de la Palud 2, 1003 Lausanne

28 juin 2023, 20h00

PIÈCE DE THÉÂTRE

"PARCE QU'ILS SONT ARMÉNIENS"

Avec la Compagnie de l'Ourag'enchant'é
(suivi d'une discussion avec Pinar Selek)

Salle des Fêtes du Casino de Montbenon

Allée Ernest-Ansermet 3, 1003 Lausanne

16 septembre 2023, 13h00

ATELIER DE DANSES ETHNOGRAPHIQUES

arméniennes avec la troupe Sanahin,
grecques, kurdes, assyriennes

Gymnase Auguste Piccard,

Chemin de Bellerive 16, 1007 Lausanne

7 octobre 2023, 13h-16h

TÉMOIGNAGES LITTÉRAIRES GRECS, KURDES, ARMÉNIENS

Nicolas Verdan, Fawaz Hussain, Krikor Beledian

Bibliothèque municipale de Chauderon

Place Chauderon 11, 1003 Lausanne

ՇԱՐՈՒՆԱԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԵՐ ՀԱԻԱՔԱԿԱՆ ԱՆԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹԻՒՆԸ

3. ԱՆԵՏԻՔԵԱՆ

Հայոց ցեղասպանության վերաբերյալ հայալեզու թե օտարալեզու հսկայական քանակությամբ գիրքերու եւ ուսումնասիրություններու մէջ շատ փոքր թիւ կը կազմեն նիւթական հատուցման վերաբերող աշխատութիւնները: Տարօրինակ երեւոյթ՝ երբ նկատի ունենանք, որ իւրաքանչիւր հեղինակ, յօդուածագիր ու ճառագետ, արտայայտուելով պահանջատիրական մեր իրաւունքներու մասին, արձանագրելով հանդերձ Մեծ Ռճիրի անհատոյց մնացած ըլլալու փաստը, լաւագոյն պարագային հարեւանցիօրէն միայն կ'անդրադառնայ հարցի նիւթական-ֆինանսական կողմին, առաւելաբար շեշտելով եկեղեցիներու, պատմական յուշարձաններու պարագան:

Հագուագիւտ աշխատութիւններէն մէկը,- գոնէ ինծի ծանօթ գիրքերուն մէջ,- մեր բացառիկ օսմանագետ պատմաբաններէն ԼԵՆՈՆ Վարդանի 1970-ին Պէրլուօ տպագրուած «Հայկական Տասնհինգը եւ Հայերու Լքեալ Գոյքերը» աշխատութիւնն է, որ առաւելաբար կը ծանրանայ 1915-ին Օսմանեան կառավարութեան արձակած նենգաւոր զոյգ հրահանգներուն՝ «ռազմական նկատառումներով» հայոց «ժամանակաւոր» գաղթին եւ մինչեւ «աքսորէն հայոց վերադարձը» անոնց գոյքերուն «ապահով պահպանումին»... Այս վերջինը կը կոչուէր «Եմվալը մեթուրքե», «Լքեալ գոյքեր»: Յատուկ «Քոմիսիոն» մը կազմուած էր այդ գոյքերուն ցուցակագրման համար, որ ենթակաւորուն համապատասխան ստացագիրներ կու տար եւ, իբր, կը պահպանէր գոյքերը:

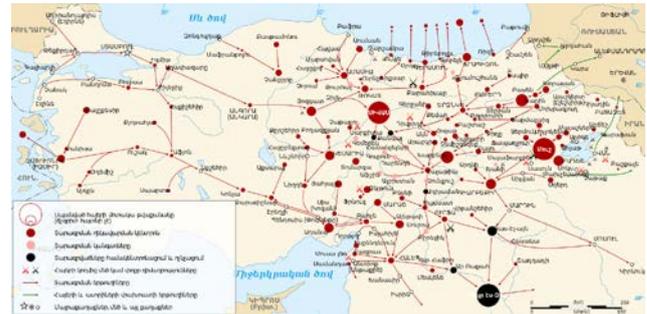
Մենք քաջ գիտենք, թէ այդ «Քոմիսիոնը» յետոյ ինչպէս պահպանեց այդ գոյքերը, բայց գոյքերէն առաջ՝ ի՞նչ եղաւ գոյքերու տրերուն: Անոնց մեծամասնութիւնը բնաւ չվերադարձաւ անապատներէն, իսկ Սուրիա, Լիբանան եւ այլուր հասած վերապրողներէն ոմանք սրբութեամբ պահեցին այդ փաստաթուղթերը՝ կալուածաթուղթերու եւ դրամատնային ստացագիրներու հետ:

Յիշեալ փաստաթուղթերը յետագային բնաւ չօգտագործուեցան, եթէ նկատի չառնենք Չինադադարին յաջորդած 1-2 տարիները, երբ ծննդավայր, յատկապէս Կիլիկիա վերադարձած հայերը վերահասու եղան, որ իրենց գոյքերը, կալուածները եւ ամբողջ ունեցուածքը, յատկապէս գորգեր ու կարպետներ, նոյնիսկ «Քոմիսիոն» կոչուած պետական այդ մարմիններուն կողմէ կողոպտուած-վաճառուած են պետական պաշտօնէտներու, որոնցմէ ոմանք առայսօր, Թուրքիոյ մէջ շահ տալու յայտնի ընտանիքներ, կը վայելէն հայոց՝ այսպէս կոչուած «լքեալ», բայց իրականութեան մէջ՝ բռնագրաւեալ ու կողոպտեալ գոյքերն ու կալուածները:

Արդէն 108 տարի անցեր է այդ դժնդակ օրերէն, թեւ այսօր ալ անհոգ չեն մեր Հայաստան-Արցախ հայրենիքին օրերը: Եւ այսքան ժամանակ մենք չենք կրցած տնտեսագետ-ֆինանսագետ-մասնագետ պատմաբաններու եւ իրաւաբաններու ձեռքով համապարփակ փաստաթուղթ պատրաստել, միջազգայ-

նօրէն ընկալելի մակարդակով, եւ զայն ներկայացնել տարբեր երկիրներու ատենաներ: Թղթածրար՝ ուր կը բացայայտուի եւ կ'ապացուցուի, որ արեւմտահայութեան հայրենագրկման, ոչնչացման թրթական ծրագիրին գլխաւոր նպատակներէն մէկն ալ հայութեան ունեղրկումն էր, անոր ունեցուածքներուն՝ հող, տարածք, կալուածներ, գոյք եւ ֆինանսներ, կողոպուտը:

Ունեղրկման այդ ծրագիրը կ'ընդգրկէր ոչ միայն Արեւմտահայաստանն ու Կիլիկիան, այլ նաեւ՝ արտասահմանեան դրամատուներուն ի պահ տրուած գումարներն ու թանկարժէք իրերը: Այս իմաստով աւելի քան լաիրջ փաստ է Մ. Նահանգներու դեսպան Հենրի Մորկենթոյի վկայութիւնը Թալաաթի հետ ունեցած իր առանձնագրոյցներէն մէկուն առիթով, որուն ընթացքին Գլխաւոր ցեղասպանը խնդրելու ձեւով հարց կու տար, թէ Ամերիկան կրնամ՞ թրթական կառավարութեան փոխանցել ամերիկեան դրամատուների մէջ գտնուող «օսմանցի» հայերուն դրամական հաշիւներուն ցանկը, արդէն սպաննուած հայերու, որպէսզի օսմանեան իշխանութիւնը «տըր կանգնի» անոնց ժառանգութեան:

Բացառելով մասնակի մի քանի դէպքերը, երբ հայերս նիւթական հատուցման պահանջներ դրած ենք Թուրքիոյ առջեւ, ինչպէս՝ Չինադադարի կարճ ժամանակաշրջանին, որուն անդրադարձ եղաւ վերը, ինչպէս նաեւ, 7-8 տարի առաջ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանի իրաւաբաններուն դիմումը Թուրքիոյ սահմանադրական դատարանին՝ Սոյ կաթողիկոսութեան կալուածները վերստանալու խնդրով, որ անյաջողութեամբ ւարտեցաւ, մեզի յայտնի ուրիշ որեւէ փորձ չէ կատարուած պաշտօնապէս հատուցման պահանջ ներկայացնելու դատական ատենաներ: Նկատի ունիմ մասնաւորապէս ամերիկեան ատենաները, ուր իրաւական վճռական գործօն կը համարուի նախադէպային (precedential) սկզբունքը: Այսինքն՝ դատական որեւէ ատենանի դրական վճիռը, որպէս նախադէպ, օրինական հիմք կը հանդիսանայ դատական ամբողջ համակարգին համար:

Անշուշտ եղած են դէպքեր, երբ կարգ մը ամերիկահայեր, ի ձեռին ունենալով պաշտօնական կալուածաթուղթեր՝ խորհրդատուութեան համար դիմած են իրաւաբանական-փաստաբանական գրասենեակներ, ուր մեր հայրենակիցներուն ըսուած է, թէ քանի >>>

ՇԱՐՈՒՆԱԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԵՐ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԱՆԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹԻՒՆԸ

»»» դեռ պետական մակարդակով ճանչցուած չէ պահանջ ներկայացնողներու ցեղասպանութեան կամ բռնագաղթի գոհ ըլլալը, այդ կալուածաթուղթերը չեն կրնար իրաւական հիմք հանդիսանալ: Օրինակ՝ նման պատասխան տրուած է մեր նորոգ հանգուցեալ ընկերոջ՝ Երուանդ Ազատեանին, որ ներկայացուցած է, ինչպէս պատմած է մեզի, Ատանայի նահանգի Ինճիրլիք բնակավայրին վրայ, ուր այժմ տեղակայուած է ամերիկեան ռազմախարհսիքը՝ վարձակալական հիմունքներով, բաւական ընդարձակ տարածքի մը սեփականութեան փաստաթուղթը, վերոնշեալ նոյն առարկութեան հանդիպած է:

Այս իրադրութեան մէջ ապշեցուցիչ է անհատ թէ հաւաքական ամերիկահայոց անգործունեութիւնը, երբ, ի ձեռին ունենալով հանդերձ Մ. Նահանգներու Քոնկրէսի գոյգ պալատներուն յաջորդական որոշումները Հայոց ցեղասպանութիւնը ճանչնալու եւ դատապարտելու վերաբերեալ (վերջինը՝ 2019 Յոկտ. 29-ին, թիւ 296), ինչպէս նաեւ Նախագահ Ռոնալտ Ռեյկընի 1981 Ապրիլ 22-ի Յայտարարութիւնը, ոչինչ ձեռնարկած են դատական կարգով իրացնելու, capitalize ընելու, այդ պատմական որոշումները եւ նախադէպեր ստեղծելու միջոցով անհատական եւ հաւաքական հատուցման պահանջ ներկայացնելու Թիւրքիյա ճումհուրիէթի իշխանութեանց: Մասնաւոր որ ամերիկահայերը ունին այդ փորձառութիւնը տակաւին 1925-էն ի վեր, երբ Փորթլենտէն (Օրեկընի նահանգ) Թադոս Քարթոդեան անուն հայ մը Շրջանային դատարանին մէջ վիճարկեց մինչ այդ գործող եւ ամերիկեան քաղաքացիութեան համար հայերը «անբաղձալի տարր» հռչակող օրէնքը եւ յաղթեց: Յաղթեց՝ գաղութի գործօն անդամներու միահամուռ ջանքերով ու նիւթական աջակցութեամբ՝ գլխաւորութեամբ ռամկավար գործիչ եւ իրատարակիչ Տիրատուր Տիքիճեանի:

Այսօր նոյնպէս անհրաժեշտ է համատեղել ամերիկահայ գաղութին ջանքերը, համակարգող միացեալ եւ մնայուն մարմին ստեղծել (ինչպէս իրեաներն ունին 1951 թուականէն ի վեր) եւ դատական արդար վճիռներու նախադէպ(եր) ստեղծել՝ հատուցման գործը գործնական գետին փոխադրելու համար:

Այո՛, ընդդէմ Թուրքիոյ հայահալած քաղաքականութեան, որ կը շարունակուի եւ պիտի շարունակուի անընդհատ, հակառակ մերօրեայ սիրախաղերու: Վկայ՝ 44-օրեայ պատերազմը եւ Արցախի ու Հայաստանի դէմ ընթացող նուաճողական ռազմաքաղաքական պայքարը:

Դատական նախադէպերու ստեղծումը, սկսելով Ամերիկայէն, վստահաբար զապաշապիկ մը պիտի դառնայ թուրք-ատրպէյճանական ցեղասպան քաղաքականութեան ծաւալումին համար: ■

Յ.Ա.
(ԱԶԳ)

DÉBAT AU CONSEIL DES ÉTATS SUR LE BLOCUS DU CORRIDOR DE LATCHIN (BERDZOR)

Le 16 mars 2023, un débat a eu lieu au Conseil des États suite à l'initiative "Pour la survie de l'Arménie" déposée par le canton de Genève le 12 octobre 2022, et à l'interpellation parlementaire du Conseiller aux États Charles Juillard du 15 décembre 2022 ("Haut Karabagh: La Suisse peut-elle contribuer à éviter un nouveau génocide des Arméniens?"). Rappelons que la Commission de politique extérieure du Conseil avait décidé le 11 janvier 2023 de ne pas donner suite à cette initiative. Cependant, préoccupée par la situation humanitaire et les violations du droit international par l'Azerbaïdjan, elle avait décidé d'adresser une lettre au Conseil fédéral en lui demandant d'intervenir auprès du Conseil de sécurité de l'ONU, afin d'obtenir la levée du blocus et la cessation des hostilités d'une part, et d'organiser un pont aérien humanitaire entre Erevan et Stepanakert, d'autre part.

Lors de ce débat, les conseillers aux États Charles Juillard (M-E, JU), Beat Rieder (Centre), Carlo Sommaruga (S, GE) et Lisa Mazzone (G, GE) ont présenté la chronologie des événements et la situation humanitaire catastrophique des Arméniens du Haut-Karabagh en raison du blocus imposé par l'Azerbaïdjan. Les textes et les vidéos des interventions peuvent être consultés sur www.parlament.ch (Conseil des Etats - Session de printemps 2023 - Douzième séance 16.03.23 - 08h15 22.4451).

(Photo: Twitter)

Dans sa réponse, le Conseiller fédéral Ignazio Cassis, chef du Département des Affaires étrangères, a indiqué que la situation sécuritaire à la frontière entre l'Arménie et l'Azerbaïdjan et le long du corridor de Lachin préoccupait et occupait le Conseil fédéral. "La Suisse intervient sur cette question dans le cadre de ses contacts" a-t-il ajouté.

Il a rappelé que la Suisse avait salué l'ordonnance de la Cour Internationale de Justice du 22 février 2023 statuant que l'Azerbaïdjan devait prendre toutes les mesures nécessaires afin d'assurer la circulation sans entraves le long du corridor.

"Le DFAE est prêt à promouvoir le dialogue entre les parties également par ses bons offices. Nous sommes déjà actifs à cet égard: le 2 octobre 2022, nous avons facilité une rencontre bilatérale entre les ministres arménien et azerbaïdjanais des Affaires étrangères à Genève. Ces contacts se poursuivront. Le 20 décembre 2022, les développements le >>>>

STAND ARMÉNIE AU SALON DU LIVRE DE GENÈVE 2023

Après trois éditions tenues en ville suite à la pandémie, le *Salon du Livre de Genève* est retourné à sa place habituelle à Palexpo du 22 au 26 mars 2023. Les retrouvailles avec un public fidèle étaient pleinement réussies, l'évènement ayant attiré plus de 60000 visiteurs.

Naturellement, le stand ARMÉNIE n'a pas manqué au rendez-vous. Comme à l'accoutumée, outre la vente de livres et publications ayant trait à l'Arménie et aux Arméniens, ce pavillon culturel présentait une série de conférences/débats autour de la thématique: *Témoigner, rendre compte, figurer, susciter dans l'imaginaire collectif*, modérée par Alain Navarra-Navassartian, historien de l'art / sociologue, président de Hystart. Ce dernier avait concocté un programme riche et varié avec la participation de nombreux auteurs, de conférenciers et d'autres intervenants, permettant aux visiteurs d'avoir des échanges fort intéressants.

"Comment les travaux artistiques contemporains s'intègrent-ils dans les contextes culturels arméniens qui peuvent être inconnus pour les publics?" sur fond de la guerre des 44 jours et du blocus imposé par l'Azerbaïdjan sur le peuple d'Artsakh (Haut-Karabagh) était le thème du jeudi 23 mars 2023 avec les discutants Alain Navarra-Navassartian et Anaid Demir (curatrice, journaliste, auteure de *Maison-Mère*). Les invité(e)s étaient: Rebecca Topakian / Araks Sahakyan, artistes pluridisciplinaires, pour leur œuvre *Vordan Karmir*, le photographe Sarkis Torossian pour la série *K'ar* (քար), l'artiste Carole Fékété pour *Correspondance arménienne*, et le photographe Bardig Kouyoumdjian pour son ouvrage *Deir-Zor, retour dans le désert syrien, sur les traces du génocide arménien*.

DÉBAT AU CONSEIL DES ÉTATS SUR LE BLOCUS DU CORRIDOR DE LATCHIN (BERDZOR)

»»» *long du corridor de Latchin ont été traités dans le cadre d'une réunion d'information ouverte urgente au Conseil de sécurité de l'ONU. En tant que membre élu du Conseil de sécurité, nous avons pris part aux discussions."*

M. Cassis a fait remarquer que la discussion à l'intérieur du Conseil de sécurité est très compliquée sur ce thème compte tenu de la situation politique. *"En conclusion, nous restons très actifs sur ce dossier. Nous faisons tout ce qui est possible, parfois nous cherchons à faire l'impossible, mais ce sont les limites de ce que nous pouvons faire. Sachez que le thème est absolument sur notre agenda de tous les jours."* ■

Parmi les autres auteur(e)s accueilli(e)s sur le stand ARMÉNIE cette année citons: Marina Dedeyan (*Là où le crépuscule s'unit à l'aube*), Tigrane Yégavian (*Géopolitique de l'Arménie*), Michel Petrossian (*Chant d'Artsakh*), Boris Adjemian (*Les petites Arménies de la vallée du Rhône*) et Harry Koumrouyan (*Courir dans les vagues* et *L'enlèvement d'Elisa*).

Les visiteurs ont pu assister également à des conférences instructives par Alain Navarra-Navassartian notamment sur l'art et la culture arméniens mais aussi par d'autres d'intervenants tels que Onnik Jamgocyan, docteur en histoire économique et sociale. L'intervention de ce dernier avait pour titre *L'Arménie de Chouchi, histoire d'un rayonnement culturel exceptionnel au 19e siècle*.

Collection et collectionneurs arméniens a été le sujet d'un débat avec Vahé Gabrache, Maxime Yevadian, Roupen Kalfayan, Arsène Kalfayan et Roy Arakelian. Par ailleurs, un autre débat a eu lieu sous le titre de *Pouvoir et relations internationales. L'Arménie avec Onnik Jamgocyan, Alexis Krikorian, co-fondateur de Hystart, et différentes personnalités d'ONG internationales*. Ces débats ont été modérés par Alain Navarra-Navassartian.

Dernier point mais pas le moindre: l'espace restauration, sans lequel la manifestation n'aurait pas eu le succès qu'elle méritait. Géré avec dévouement par Annie Mesrobian et son équipe, il permet aux visiteurs/visiteuses de se rencontrer, d'avoir des échanges informels passionnants avec les auteur(e)s et intervenants tout en dégustant des spécialités maison arméniennes et orientales.

Les personnes qui n'ont pas pu visiter le stand ARMÉNIE cette année et voudraient s'acquérir des livres présentés au Salon, peuvent faire un tour à la librairie-café Arménie Culture & Saveurs au 55 rue de Lausanne, 1202 Genève.

Informations: (www.armenie-culture-saveurs.ch) ■

M.S.

IMASTUNI – LE DEVELOPPEMENT DURABLE A TRAVERS L'EDUCATION

ENTRETIEN AVEC ZARA LAVCHIAN, CHEFFE DES PROJETS DE KASA

Depuis sa création en 1997 la Fondation KASA s'implique de manière privilégiée dans la formation, en particulier non formelle. Ces dernières années, KASA a commencé à travailler avec les acteurs du domaine de l'éducation formelle, un domaine qui fait partout face à des défis énormes, vu la transformation rapide du monde dans lequel nous vivons. Un de ses projets éducatifs est la chaîne *Imastuni*, créée en collaboration avec la fondation *Paradigma* et financée entre autres par la Fondation Covalence à Genève. Elle vise à fournir une plate-forme de dialogue constructif aux experts en éducation, enseignants, formateurs et autres personnes concernées par le domaine pour proposer des solutions créatives en réponse aux défis éducatifs actuels.

C'est dans les locaux d'*Espaces* à Erevan que Zara Lavchian, cheffe des projets de KASA, nous a reçus pour un entretien autour de ce projet passionnant.

Artzakank : Comment l'idée de la chaîne "*Imastuni*" est-elle née?

Zara Lavchian: L'éducation a toujours été l'un des objectifs stratégiques de KASA, qui, tout en étant une fondation humanitaire, privilégie le développement avec comme devise: *apprendre à pêcher plutôt que d'offrir un poisson*. Or, il ne peut y avoir de développement durable sans éducation. Une éducation que nous entendons au sens large, à savoir la formation permanente dans différentes disciplines, via des méthodes variées et innovantes.

Après des années de travail avec les jeunes nous avons constaté qu'il était nécessaire de nous impliquer également avec les enseignants, les formateurs, les parents et les membres des ONG chargés de projets auprès des jeunes afin d'améliorer les conditions de formation des jeunes.

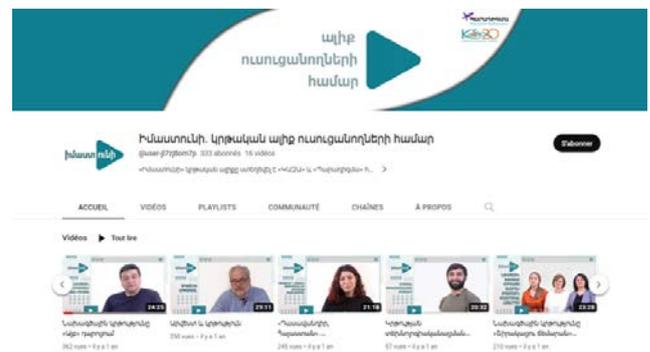
En 2019, KASA a reçu un mandat pour un projet de "formation au développement durable", dans le cadre d'un programme d'installation de panneaux solaires mis en œuvre par le Fonds arménien de France dans 20 localités de la province de Lori. Pour ce faire KASA a créé une plate-forme permettant aux éducateurs de se familiariser avec des outils et des approches pédagogiques innovants, tout en testant et en analysant ces derniers. Ce projet a rencontré un vif succès auprès des enseignants et nous avons reçu un deuxième mandat d'une année, qui a pris fin en avril 2023.

Par ailleurs nous avons réalisé un programme de sensibilisation au développement durable concernant un projet d'adduction d'eau potable, dans le village de Haykadzor à Chirak. Six enseignants de l'école du village ont été formés à l'utilisation efficace de l'eau, par le biais d'apports thématiques et d'une initiation à des méthodes pédagogiques actives.

Cheffe des projets de la Fondation Humanitaire Suisse KASA, **Zara Lavchian** est éducatrice, consultante en politique de la jeunesse, auteure de matériel pédagogique et de manuels, développeuse de programmes et experte dans le domaine de l'éducation civique, des méthodologies d'apprentissage, de l'éducation non formelle, du travail avec les jeunes, les formateurs, les enseignants et les volontaires. Au cours des 20 dernières années, Zara a été impliquée dans la politique de la jeunesse aux niveaux national et international, et dans les processus de développement et d'institutionnalisation du travail avec les jeunes en Arménie. Elle possède une vaste expérience dans le développement et la promotion sur le terrain de solutions structurelles et de renforcement des capacités ainsi que dans la mise en pratique de politiques éducatives.

Ces programmes nous ont permis de mieux cerner les besoins des enseignants en matière de méthodologie et d'outils. Forts de notre expérience dans le domaine éducatif, un fil rouge qui traverse l'ensemble des projets de KASA, nous avons eu l'idée de créer une plate-forme de réflexion pour les professionnels de l'éducation.

A : Comment cette plate-forme se présente-t-elle et qui sont vos partenaires et collaborateurs?

Z. L. : En 2020, nous avons lancé l'initiative *Imastuni*, une chaîne éducative destinée aux enseignants*, conjointement avec *Paradigma*, une fondation active en Arménie dans le domaine de l'éducation. Il s'agit d'une série de vidéos de 20-25 minutes qui, au début, étaient mises en ligne sur notre chaîne Youtube. Depuis février 2023, celles-ci sont diffusées une fois par semaine sur Boon TV, une chaîne télévisée privée, à contenu scientifique et éducatif.

Nous n'avons pas eu de difficultés à trouver des collaborateurs pour préparer ces vidéos car au fil des ans KASA, tout comme *Paradigma*, s'est constitué un vaste réseau d'experts et de spécialistes. >>>

ENTRETIEN AVEC ZARA LAVCHIAN, CHEFFE DES PROJETS DE KASA

➤➤➤ **A.:** *Quels sont les thèmes traités dans ces vidéos et comment les choisissez-vous?*

Z. L.: Nous avons choisi les thèmes les plus actuels et ceux qui suscitent de nombreux questionnements. Parmi les sujets déjà traités, on trouve les rapports entre l'éducation et des domaines tels que l'identité, la culture, la nature, la technologie et les arts ainsi que des sujets pédagogiques actuels comme par exemple l'apprentissage par projets et l'apprentissage par le biais de jeux éducatifs.

A.: *Ces vidéos sont-elles accessibles au grand public? Les visiteurs ont-ils la possibilité de les commenter ou de poser des questions?*

Z. L.: Oui. Au début, nous les annonçons sur notre page Facebook et les mettions en ligne sur notre chaîne Youtube. Les personnes intéressées pouvaient les regarder et y revenir. Ces vidéos ont été vues des milliers de fois et ont donné lieu à des commentaires très vivants. La plupart du temps, les enseignants s'interrogeaient sur la mise en application des idées et notions abordées dans les vidéos. La coordinatrice de la chaîne *Imastuni*, Arminé Hayrapetian, assurait le lien avec les enseignants et nous rapportait leurs préoccupations et suggestions.

C'est sur la base de ces échanges avec la communauté des enseignants, et en lien avec *La communauté éducative et expérimentale d'enseignants*, qu'est née l'idée de *Imastuni Lab*, une plate-forme réservée aux professionnels de l'éducation. Elle fonctionne en parallèle avec nos vidéos diffusées à la télé (Boon TV), mais joue le rôle d'un laboratoire où l'on peut faire des expérimentations. Il s'agit d'un processus à long terme: les enseignants regardent une vidéo sur un thème précis, lisent les documents mis à leur disposition, font des essais selon les instructions reçues, puis échangent avec les experts sur les résultats de leur expérimentation et reçoivent des conseils méthodologiques qu'ils pourront ensuite mettre en pratique. Pendant ce processus, qui dure environ un mois et demi, un certain nombre de mentors, spécialistes du domaine, encadrent les enseignants à titre bénévole.

A.: *Collaborez-vous avec les services de l'État en charge de l'éducation?*

Z. L.: Oui. Depuis quelques années, une réforme du système scolaire est en cours en Arménie avec l'introduction de nouveaux standards éducatifs et la mise en œuvre d'initiatives expérimentales. Une partie de cette réforme concerne le développement des compétences-clés pour l'éducation**. Suite à des discussions avec le *Centre national pour le développement et l'innovation de l'éducation (KZNAK)*, avec leurs experts, nous avons créé pour les 3700 directeurs et directeurs-adjoints des écoles en Arménie des cours de formation en ligne en complément au vaste programme de formation qui est le leur, axé sur ces compétences-clés et les nouveaux standards. Je précise qu'il n'existait pas beaucoup de textes ou de matériel audiovisuel sur ce sujet en arménien, de sorte que nous sommes partis presque de zéro. Nos cours ont été mis en ligne sur la plate-forme d'enseignement Moodle, et c'est KZNAK qui, grâce à son réseau d'experts et de mentors, a mis en place des cours de formation en présentiel, des propositions de lecture, des travaux pratiques, un système de contrôle et d'accréditation. Les cours sont toujours accessibles en ligne.

En collaboration avec KZNAK, nous avons également organisé des soirées ludiques dans les provinces de Chirak, Lori, Armavir et Erevan avec les jeux d'éducation civique que KASA a développés ces dernières années. Ces soirées, qui réunissent chaque fois de 50 à 60 personnes - parents, enfants et corps enseignant - suscitent un tel enthousiasme que nous souhaitons les continuer.

Notre but principal est de soutenir les instances étatiques dans leurs efforts pour réformer le système éducatif, notamment par rapport aux compétences-clés mentionnées ci-dessus. Compte tenu des besoins et des succès rencontrés nous allons continuer à nous investir dans ce domaine via les plates-formes *Imastuni* et *Imastuni Lab*, nos cours de formation, nos supports méthodologiques et nos jeux éducatifs. Et nous le ferons d'autant mieux que nos projets éducatifs sont tout à fait en phase avec les objectifs pédagogiques du gouvernement. ■

(Propos recueillis et traduits de l'arménien par M.S.)

(*) ԻմաստունԼԻ. կրթական ալիք ուսուցանողների համայնք (<https://www.youtube.com/@user-ij7zj8om7p>)

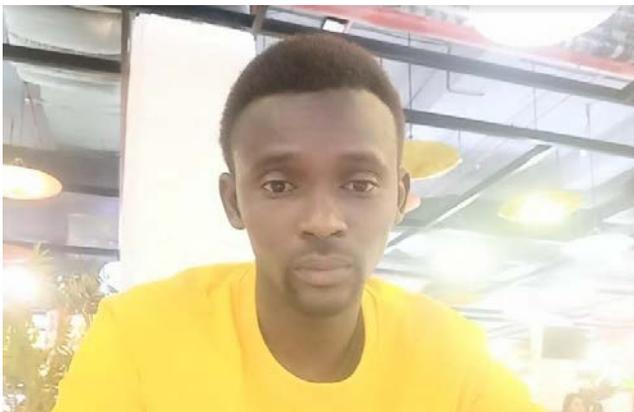
(**) En 2021 le gouvernement de la RA a approuvé au niveau secondaire les huit compétences suivantes: compétences littéraires et linguistiques, compétences d'apprentissage, compétences auto-cognitive et sociale, compétences démocratique et civique, compétences numérique et médiatique, compétences culturelles, compétences mathématique, et scientifique, technique, compétences économiques.

«ԵԹԷ ԵՐԿՐԻՑ ԶՓԱԽՉԷԻ, ԻՆՁ ԿԸ ՎԵՐԱՑՆԷԻՆ». 29-ԱՄԵԱՅ ՆԻԳԵՐԻԱՑՈՒ ԿԵԱՆՔԸ ԶԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Սաթենիկ ԶԱՅՐԱՊԵՏԵԱԼ

Յատուկ կացարանի կիսամութ միջանցքներով, ձեռքերը գրպանը դրած հետ ու առաջ անող սևամորթ երիտասարդի անհանգիստ շարժումները մատնում էին նրա անհանգստությունը: Կացարանում նրան զգուշացրել էին, որ լրագրող է գալու՝ հարցազրույց անելու համար: Երևի մտածել էր հերթական փուլն է, որ պետք է անցնի Հայաստանում փախստականի կարգավիճակ ստանալու համար ու չէր մերժել՝ անանուն մնալու պայմանով:

29-ամեայ երիտասարդի հետ երկար զրուցեցինք, Նիգերիայից է Հայաստան հասել:

«Ես լքեցի իմ երկիրը, որովհետև ապահով չէր այնտեղ: Ես Բոկո Հարամից եմ փախել, հանցաւոր խմբաւորումներից, որ մարդկանցից փող են շորթում, իսկ չստանալու դեպքում սպանում: Ինձ առևանգել էին, իմ ընտանիքը կարողացել է գումար հայթայթել ու փրկել ինձ, թէ չէ՝ կը սպանեին: Ես ուղղակի փախել եմ երկրից: Նախ Իրան եմ տեղափոխուել և այնտեղ երկու շաբաթ մնալուց յետոյ կարողացել եմ հասնել Հայաստանի սահման ու Կարմիր Խաչին յանձնուելու միջոցով տեղափոխուել Հայաստան», – պատմում է երիտասարդը:

Նիգերիացին Հայաստանի մասին մինչև այստեղ հասնելն էր տեղեկացել: Համացանցով տեղեկություններ էր հաւաքել ու որոշել, որ հենց Հայաստան է գալու: Այս որոշումն այնքան էլ ընտանիքի անդամների ու հարազատների սրտով չէր:

«Մարդիկ ինձ ասում էին ինչու՞ ես գնում Հայաստան, դու մահմեդական ես, կարող ես գնալ Թուրքիա կամ Ադրբեջան: Բայց ես ասում էի, որ արդէն ամէն ինչ գիտեմ Հայաստանի մասին և կ'ապացուցեմ, որ մահմեդականներն ու քրիստոնեաները կարող են խաղաղ ապրել: Ի՛նչ կապ ունի դաւանանքը, մենք բոլորս էլ մարդ ենք: Զգիտեմ, երևի ներքին վստահութիւն ունեի, որ Հայաստանում լաւ է լինելու», – ասում է նա:

Զրուցակիցս Նիգերիայում լաւ աշխատանք է ունեցել, հագուստի վաճառքով ու պրոֆեսիոնալ ֆուտբոլով է զբաղուել, բայց վախով ապրած կեանքը արժէ չունի, ասում է: Խաղաղ ու ապահով կեանքը կարևորելով՝ թողել է տունն ու աշխատանքը, ընտանիքն ու

ընկերներին և հեռացել: Մեր զրոյցի պահին նա արդէն 2 ամիս էր, ինչ Հայաստանում էր: Հասցրել էր շփուել հայերի հետ ու ասում է չի սխալուել ընտրութեան հարցում: Այստեղ հանգիստ է, իրեն լաւ են վերաբերում:

«Իրանում մարդիկ ինձ փողոցում տեսնում էին ու մատով էին ցոյց տալիս, կանչում էին իրար, ասում՝ Նայէ՛ք, սևամորթ է: Ես Նոյնիսկ խանութ չէի կարողանում գնալ, իսկ Հայաստանում երբեք նման խնդրի չեմ բախուել: Մարդիկ ինձ այլ կերպ չեն Նայում, ես ինձ լաւ եմ զգում այստեղ, ուզում եմ մնալ ու ապրել Հայաստանում, եթէ ամեն ինչ լաւ լինի կնոջս էլ կը բերեմ», – նշում է նա:

Հայաստան հասնելուց յետոյ սկզբնական շրջանում անհանգստութիւնն, ասում է, մեծ է եղել՝ հաշուի առնելով կրօնական պատկանելութիւնը: Իր մահմեդական լինելու մասին աշխատել է չբարձրաձայնել, փողոցում էլ քայլելիս մարդկանց հայեացքներում քննադատութիւն էր փնտռում:

«Ինձ թում էր մարդիկ միանգամից հասկանում էին, որ ես մահմեդական եմ ու կը մեղադրեն դրա համար: Ինձ ասում էին, որ մահմեդականները Նոյնացում են ադրբեջանցիների ու թուրքերի հետ, բայց երևի իմ բախտը բերեց, ես միայն լաւ մարդկանց հանդիպեցի ու նման խնդրի առաջ չկանգնեցի: Ինձ, սակայն, յոյս էր ներշնչում այն հանգամանքը, որ Նոյն կացարանում ինձ հետ Նոյնիսկ Թուրքիայի քաղաքացիներ էին բնակւում, նրանք էլ էին Հայաստանից կացարան խնդրում, այսինքն դա արդէն նշանակում էր, որ ես անհանգստանալու առիթ չպետք է ունենամ, որ Հայաստանում վատ չեն վերաբերում կրօնական այլ պատկանելութիւն ունեցող անձանց», – ասում է զրուցակիցս:

Առաջիկայի համար ծրագրեր դեռ չունէր, սպասում է՝ կը տա՞ն իրեն փախստականի կարգավիճակ, թե՞ ստիպուած կը լինի այլ ապաստան փնտռել: Զրոյցից յետոյ Նիգերիացին բարի ժպիտով մեզ հրաժեշտ տուեց, ձեռքերը նորից գրպանը դրեց ու հեռացաւ:

6 ամիս էր անցել մեր այդ զրոյցից, երբ վաղ առաւօտեան երթուղային բարձրացաւ սևամորթ մի երիտասարդ: Նա էր արդէն փախստականի կարգավիճակ ստացած: Մինչ աշխատանքի վայր հասնելը երկար զրուցեցինք, պարզում է՝ կարգավիճակ ստանալուց յետոյ որոշ ժամանակ ինտեգրման կենտրոնում է մնացել, մինչև որ կնոջն էլ է Հայաստան բերել: Յետոյ դուրս են եկել կենտրոնից ու վարձով բնակարան գտել, արդէն նաև աշխատանք ունի: Հանրապետութեան հրապարակի փողոցներն է մաքրում գիշերները, աշխատում է հայերի հետ: Ասում է՝ կարևորը իրեն լաւ են վերաբերում ու կեանքը կորցնելու վախն էլ չի հետապնդում:

«Ես Հայաստանը շատ եմ սիրել, որովհետև այստեղ ապահով է, ես այստեղ չեմ վախենում Նոյնիսկ գիշերուայ ժամին փողոցում զբոսնելուց: Զետաբերքիր >>>

29-ԱՄԵԱՅ ՆԻԳԵՐԻԱՑՈՒ ԿԵԱՆԸ ԶԱՅԱՍԱՆՈՒՄ

»»» Է, բայց Հայաստանի փողոցներում վիճող մարդկանց չես տեսնի, շատ հանգիստ են հայերը, ինչը նիգերիացու համար անսովոր է: Փոքրիկ անախորժուֆիլներ, իհարկե, լինում են, բայց ես դրան նորմալ եմ նայում, դրանից չեմ նեղւում: Գիտե՞ս, երբեմն ինձ փողոցում կանգնեցնում են ու խնդրում յուսանկարուել: Ես էլ չեմ մերժում, կարևորը որ վատ աչքով չեն նայում», – ծիծաղում է Մուրթալյա Լավան: Այո, այս անգամ դեմ չէր, որ անուն-ազգանունն էլ հրապարակուեն:

Հարցիս, թե ի՞նչ խնդիրներ ու դժուարություններ ունի Հայաստանում, տների գներից սկսեց դժգոհել: Աշխատավարձը ցածր է, վարձով տների գները՝ բարձր, ամենաեժան տունը 300 դոլար է, ինքը հիմա հենց այդքան է վճարում տան համար, բայց աշխատավարձը 150000 է: Հիմա երկրորդ աշխատանք է փնտռում: Աշխատանք երկար է փնտռել, դժուարությամբ այս մեկն է գտել:

«Ես չեմ յուսահատւում, ակտիւօրէն շարունակում եմ փնտռել, որովհետև լաւ մարդիկ Հայաստանում շատ են, հաստատ կը կարողանամ գտնել 2-րդ աշխատանք: Կարևորը մեզ այստեղ լաւ ենք զգում», – ասում է Մուրթալյան:

Մուրթալյան մի բան էլ յիշեց, խանութների ու սուպերմարկետների մեծ մասում գրությունները միայն հայերեն են, լաւագոյն դեպքում ռուսերեն: Այստեղ է նաև դժուարություններ ունենում:

«Հայերը մոռացել են, որ այժմ Հայաստանում ապրում են տարբեր ազգութիւններ, չէր խանգարի նաև անգլերէն լեզուի կիրառութիւնը: Նոյնիսկ կտրոնները, որ տալիս են խանութներում, միայն հայերէն է գրուած», – ծիծաղում է Մուրթալյան, դէ ինքն էլ ստիպուած է քիչ-քիչ հայերէն սովորել, մի բանի բառ արդէն գիտի՝ «Անունն ի՞նչ է», «բարև ձեզ», «ինչ արժի», «ուզում եմ»: Հայերէնը հեշտ լեզու չէ, ասում է, բայց շատ բառեր արդէն սովորել է:

Տեսարժան վայրերով շրջել դեռ չեն հասցրել, բայց, ասում է, շատ են լսել, որ Հայաստանը հարուստ է տեսարժան վայրերով: Հէնց 2-րդ աշխատանք գտնի, անապայման այցելելու են:

«Հայկական խոհանոցն էլ համով է, մէկ – մեկ հայ ծանօթներիցս հայկական ուտեստների բաղադրատոմսեր եմ խնդրում ու տանը ես ու կինս պատրաստում ենք: Իհարկե, նույն համը չունի, բայց էլի վատ չէ: Հայկական լաւաշն ենք շատ սիրում, ամէն ինչի հետ լաւաշ ենք ուտում», – ծիծաղելով ասում է Մուրթալյան ու գրոյցը հէնց այստեղ ավարտում է: Մուրթալյան տեղ էր հասել:

-Յաջողութիւն, – մի կերպ հայերեն հնչիւններն իրար կապելով ասաց Մուրթալյան, ձեռքով արեց ու, այս անգամ աւելի համարձակ ժպիտը դեմքին, հրաժեշտ տուեց:

Հայաստանի յատուկ կացարանում այսօր շուրջ 31 օտարերկրացի է բնակւում: Հայաստանից այս պահին ապաստան են խնդրում Թուրքիայի, Իրանի, Իրաքի,

ԶԱՅԱՍԱՆ ԶԱՄԱՅԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ՆՈՐ ԿԱԶՄԸ

ԶԱՅԱՍԱՆ ԶԱՄԱՅԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ Զուլիցերիոյ Յանձնախումբի հրաւերով, Ընդհանուր ժողովը տեղի ունեցաւ կիրակի, 5 Մարտ 2023-ին, ժամը 13.00-ին, ժընելի Հայ Կեդրոնէն ներս, ներկայութեամբ Զուլիցերիոյ Թեմի Առաջնորդական Տեղապահ՝ հոգձ. Գուսան վրդ. Ալճանեանի, Հայաստանի Հանրապետութեան Զուլիցերիոյ Դեսպանի փոխանորդ՝ Տիար Վահէ Յակոբեանի եւ Ընդհանուր ժողովի անդամ միութիւններու եւ հիմնադրամի ներկայացուցիչներուն:

Անցնող տարիներուն Թագածաիրի համաճարակի պատճառով, կարելի չէր եղած ընդհանուր ժողովի հերթականութիւնը պահել:

Ժողովը հանգամանօրէն քննեց անցող վեցամեակի գործունեութիւնը եւ լսեց հաշուեքննիչ տիար Նժդէհ Խաչատուրեանի տեղեկագիրը:

Ժողովի աւարտին ընտրուեցաւ յառաջիկայ երկամեայ շրջանի յանձնախումբի կազմը: Հրջանաւարտ յանձնախումբէն Տիար Վանիկ Բաղդամեան ասպարեզի բերումով պիտի մեկնի արտասահման: Միւս երկու անդամներուն տիարք՝ Աւետիս Գիզիրեանի եւ Նուպար Կեօտելեբեանի միացան երեք նոր անդամներ՝ Մաթիկ Եպիղաթեան, Արևօ Պետրոսեան եւ Լեօն Ֆոտովեան:

Յաջողութեան ջերմ մաղթանքներ ՀՀՀիմնադրամի, Զուլիցերիոյ նորընտիր յանձնախումբին: ■

Վանիկ Բաղդամեան, Մաթիկ Եպիղաթեան, Լեօն Ֆոտովեան, Նուպար Կեօտելեբեան, Աւետիս Գիզիրեան, Արևօ Պետրոսեան

Եզիպտոսի ու Յորդանանի քաղաքացիներ՝ քրիստոնեաներ ու մահմեդականներ: Հայաստանում բնակուող այլ դաւանանքի ներկայացուցիչների թիւը մեծ չէ: Վերջին ամփոփուած մարդահամարի տուեալներով, որն անցկացուել է 2011թ-ին, Հայաստանում ապրում են աւելի քան 15 կրօնի հետևորդներ, բայց նրանց ընդհանուր թիւը չի գերազանցում Հայաստանի բնակչութեան 3.3%-ը: Ամենաշատ հետևորդներ ունեցող կրօնական ուղղութիւնը իսլամն է, Հայաստանում բնակւում է 812 մահմեդական, իսկ ամենաքիչը՝ Յուդայական, Հարէ Կրիշնա և Տրանսլիթենտալ մեդիտացիա կրօնական ուղղութիւնների հետևորդներն են, նրանց թիւը միասին ընդամենը 361 հոգի է: Յիշեցնենք, որ 2022թ-ին ևս Հայաստանում մարդահամար անցկացուեց, սակայն կրօնական ուղղութիւնների տուեալները դեռ ամփոփուած չեն, դրանք կ'ամփոփուեն մինչ տարեվերջ: ■

Ս.Հ.

LA CONVENTION DU FUTUR ARMÉNIEN 10 au 12 mars 2023

par Mané BABAJANYAN

La première Convention citoyenne panarménienne s'est tenue à Erevan du 10 au 12 mars 2023 et a abordé trois objectifs définis par l'initiative "Futur Arménien": la responsabilité historique, l'unité Arménie-Diaspora et la croissance démographique.

La Convention, dont les préparatifs ont débuté il y a un an, a donné naissance à un nouveau format de discussions et de recherche de solutions aux questions panarméniennes.

"Futur Arménien" est une initiative publique basée sur le modèle de démocratie participative de l'"assemblée citoyenne". Elle vise à promouvoir une prise de conscience collective et la compréhension mutuelle autour du développement durable de l'Arménie et de la nation arménienne. Un groupe d'experts volontaires s'est joint à l'initiative pour identifier les problèmes existants et proposer des solutions efficaces. Environ 112000 personnes avaient initialement demandé à participer à l'initiative, et environ 1000 d'entre elles ont aidé à définir les 15 objectifs. Deux cents autres participants d'Arménie et de la diaspora ont été présélectionnés parmi les candidats par le biais d'une loterie transparente. Plusieurs participants d'Artsakh sélectionnés n'ont pas pu se rendre à Erevan en raison du blocus.

Lors de la cérémonie d'ouverture du 10 mars, Artak Apitonyan, directeur exécutif de la Fondation, et les cofondateurs Noubar Afeyan et Ruben Vardanyan ont prononcé des discours de bienvenue. *"Le blocus de l'Artsakh a montré qu'il est faux de croire que les Arméniens ne pensent qu'à manger. Au contraire, les Arméniens ont envie de discuter des idées. [...] Le respect du savoir, du travail, des traditions et des valeurs nationales est extrêmement important. Je suis sûr que rien ne pourra être réalisé sans ces derniers"*, a déclaré M. Vardanyan lors d'un appel vidéo depuis l'Artsakh.

La première journée de la Convention a été consacrée aux discussions et aux résolutions autour de la responsabilité historique. Le comité d'experts était dirigé par l'archevêque Khajag Barsamian, représentant de l'Église arménienne apostolique auprès du légat pontifical du Saint-Siège et pour l'Europe occidentale.

Au cours des discussions qui ont précédé la Convention, les experts ont désigné le génocide arménien comme une priorité dans le contexte de la responsabilité historique. Selon le groupe, la poursuite de la reconnaissance et de la condamnation du génocide n'est pas seulement un moyen de rendre hommage au passé, mais une préoccupation actuelle qui menace l'existence du peuple et de l'État arméniens. Ils ont insisté sur la nécessité de clarifier la responsabilité historique des Arméniens dans la lutte et les revendications autour de la reconnaissance du génocide. Le groupe a suggéré de définir des actions claires et des méthodes de mise en œuvre précises.

Parmi celles-ci, la création d'un institut-mécanisme anti-diffamation en matière de droits humains, qui pourrait lutter contre toute manifestation de négation du génocide, ainsi qu'un conseil de coordination en ligne pour le processus de reconnaissance du génocide, afin de synchroniser le travail dans toutes les communautés.

La majorité des participants a déclaré que les efforts visant à la reconnaissance du génocide ont été principalement efficaces, bien qu'il y ait des domaines qui pourraient être améliorés. Aujourd'hui, cependant, les efforts panarméniens devraient être orientés principalement vers la résolution des problèmes de sécurité existants en Arménie et en Artsakh.

Le groupe a souligné la fragilité de la situation et la nécessité de répondre aux questions suivantes: quels sont les problèmes auxquels nous sommes confrontés et comment devrions-nous les résoudre? Selon les experts, nos problèmes actuels ne doivent pas nous empêcher de prendre des mesures pour l'avenir, car nos échecs sont le résultat d'une formulation insuffisante d'objectifs explicites et du manque de mesures pratiques pour les atteindre.

L'écrasante majorité des participants a convenu que les problèmes auxquels l'Artsakh est confronté devraient concerner les 10 millions d'Arméniens, et pas seulement la population de l'Artsakh et de l'Arménie. Une autre conclusion importante a été que les Arméniens vivant dans le monde entier devraient assumer ensemble la responsabilité de l'Artsakh et ne pas laisser le fardeau sur les seules épaules de l'État et des citoyens. "La nation arménienne ne doit pas avoir peur des victoires": C'est ainsi que les membres du groupe d'experts ont résumé la formulation du problème. Parmi les suggestions, citons la convocation d'un forum "Artsakh-10 millions" et la formation de mécanismes efficaces qui deviendront plus tard des institutions permanentes. Il a été suggéré également de créer un fonds pour financer des projets visant à développer l'économie et la sécurité de l'Artsakh. Les participants ont également voté pour la mise en œuvre d'une initiative de "cyberarmée arménienne" visant à créer et à diffuser des contenus pro-arméniens.

LA CONVENTION DU FUTUR ARMÉNIEN 10 au 12 mars 2023

»»» Les participants ont également discuté de la préservation du patrimoine national ainsi que de la responsabilité et des méthodes de maintien de l'identité arménienne pour les générations futures. Les experts ont indiqué que le problème de la préservation de la langue, de la littérature, de la musique et d'autres éléments culturels arméniens existe à la fois en Arménie et dans la diaspora, et qu'il devrait devenir une question prioritaire. Les participants ont proposé de lancer un mouvement d'"ambassadeurs du patrimoine arménien" et ont conclu que la préservation et la transmission de notre patrimoine historique et culturel étaient du ressort de l'État et de la diaspora.

Les experts ont insisté sur la nécessité de mettre en place des mécanismes efficaces pour encourager l'apprentissage de la langue arménienne dans la diaspora afin de préserver l'identité arménienne pour les générations futures, y compris la préservation de l'arménien occidental. Les experts ont encouragé l'enseignement de l'arménien occidental par le biais de programmes à l'Université américaine d'Arménie. Les échanges organisés dans le cadre de programmes tels que *Birtright Armenia*, *Ari Tun* et *Repat Armenia* peuvent également contribuer à atteindre cet objectif.

La deuxième journée du forum a débuté au Panthéon militaire de Yerablur, où les invités ont rendu hommage aux héros de la nation tombés au combat. Les participants ont poursuivi les discussions sur l'unité Arménie-Diaspora et se sont concentrés sur la question suivante: Comment pouvons-nous construire un système de relations Arménie-Diaspora fort et efficace, basé sur des principes communs et des fondements pratiques? Le groupe d'experts était dirigé par le rédacteur en chef du journal Aravot, Aram Abrahamyan. Le groupe a noté que depuis l'indépendance de l'Arménie, la diaspora a eu un impact significatif sur la création de l'État et qu'aujourd'hui, les relations entre l'Arménie et la diaspora sont en crise. Les participants ont conclu que la conférence avait montré qu'il était possible de restaurer la confiance entre la patrie et sa diaspora; toutefois, il est absolument nécessaire de créer de nouvelles plateformes de coopération, car l'unité amplifiera les résultats.

Une autre question clé est la préservation de la diaspora. Le groupe a noté qu'aujourd'hui il manque des systèmes de soutien pour les communautés arméniennes de la diaspora. Les experts ont discuté

des idées concernant l'efficacité du Bureau du Haut Commissaire pour les affaires de la diaspora et ont convenu de l'importance de l'unité pour que l'Arménie parle "d'une seule voix" à la diaspora.

Les participants ont voté pour la création d'un réseau coopératif qui réunirait les hommes et femmes d'affaires arméniens du monde entier dans une seule structure. Les participants ont également voté en faveur d'un fonds qui permettrait aux communautés de la diaspora de faire venir de l'Arménie des professeurs de langue arménienne.

Le dernier jour du forum a été consacré à la croissance démographique. Le comité d'experts était dirigé par Armine Hovhannisyanyan, directrice de la fondation caritative *Orran*. Les discussions ont porté sur la compréhension des moyens nécessaires pour garantir un avenir stable à l'Arménie et surmonter les défis démographiques. Selon les experts, les tendances démographiques actuelles en Arménie ne sont pas très positives. La situation est préoccupante en ce qui concerne les taux de natalité et d'émigration. Les estimations montrent que si les taux actuels restent inchangés, la population de l'Arménie sera d'environ 1,9 million d'habitants en 2050 et d'un million en 2100. Les participants ont entrepris de définir des objectifs démographiques qui devraient être atteints grâce aux politiques de l'État et à un large soutien de la population. À l'issue des discussions, les participants au forum ont conclu que la réalisation de l'objectif de croissance démographique devait passer par des programmes et des initiatives visant à augmenter les taux de natalité et d'immigration, ainsi qu'à réduire l'émigration par le biais de mécanismes de sensibilisation et de prise de conscience à grande échelle.

Dans son discours lors de la cérémonie de clôture, M. Apitonyan a souligné que plus de 2000 propositions avaient été formulées au cours du forum. Ces propositions seront développées davantage et serviront de base à des programmes plus approfondis et durables. Un rapport final sur le Futur Arménien sera préparé et mis à la disposition du public. *"L'une des questions les plus importantes est l'établissement du dialogue pan-arménien, des petites organisations jusqu'aux organes gouvernementaux, et les tentatives de le poursuivre. Mais la question la plus importante est la suivante: Comment pouvons-nous influencer les structures existantes pour qu'elles adoptent ces programmes, et dans quelle mesure pouvons-nous, en tant que société, contribuer à la mise en œuvre de ces programmes?"*, s'interrogea M. Apitonyan. *"Cela dépend aussi de vous [les participants au forum]. Désormais, vous êtes les ambassadeurs de l'initiative "Futur Arménien". Notre objectif est de nous développer pour qu'ensemble nous puissions nous approprier notre avenir, concrétiser nos idées et transmettre un pays prospère et heureux aux prochaines générations"*, a-t-il déclaré. ■

M.B.

(Armenian Weekly)
(Traduit de l'anglais par Artzakank)

ՀԱՐՉԱՐԱՆԱՑ ՃԱՆԱՊԱՐՅՆԵՐՈՎ ԱՆՑԱԾ ԼՈՒՍԱՐԱՐ-ՈՒՆՏԱԲՈՐԸ

Յակոբ ՄՐԱՊԵԱՆ

Հայ տպագրական գործը դարերի պատմութիւն ունի, պատմութիւն, որի էջերում անխամրելի տառերով է գրուած գրահրատարակիչ, լեզուաբան, մշակութային գործիչ, արքեպիսկոպոս Ոսկան Դիլջենցու, նոյն իր՝ Ոսկան Երեւանցու անունը:

1614 թ. Իրանի Նոր Ջուղայում է ծնուել Ոսկան Երեւանցին, սովորել տեղի ծխատեր քահանայի մօտ, ապա յաճախել Խաչատուր Կեսարացու Ամենափրկիչ վանքի դպրոց, Երեւանում աշակերտել Մելիքսէթ Վժանեցուն: 1634-ին Փլիլպոս Ա Աղբակեցի կաթողիկոսի հրաւերով Նոր Ջուղայից եկել է Էջմիածին, Ուշիի Սբ. Սարգիս վանքում նշանակուել վանահայր: Մայր Աթոռում ծանօթացել է Դոմինիկեան վանական, գիտնական Պաուլօ Պիրոմալլիի հետ, որը Հայաստան էր եկել Աստուածաշէի հայերէն բնագիրը լատիներէն Կուլգատային յարմարեցնելու յանձնարարութեամբ: Ոսկան Երեւանցին նրանից էր սովորելու լատիներէն, փիլիսոփայութիւն, երկրաչափութիւն, աստղաբաշխութիւն, քերականութիւն, լատիներէնի փոխադրելու քերականութեան մի դասագիրք, ապա յարմարեցնելու գրաբարին, լատիներէնից կատարելու մի շարք թարգմանութիւններ:

Ոսկան Երեւանցին, իր հետ ունենալով Յակոբ Դ. Ջուղայեցու յանձնարարականը, 1662-ին մեկնում է Երոպա՝ Աստուածաշունչը հայերէն հրատարակելու: Նախ գնում է Լիվոնիո, ապա՝ Յոմ, որտեղ ջանում է Վատիկանից ստանալ Հոմում կամ Իտալիայի որեւէ այլ քաղաքում Սուրբ գիրքը տպագրելու թոյլտուութիւն: Սակայն՝ ապարդիւն: Հետամուտ իր նպատակին՝ մեկնում է Ամստերդամ, 1664-ին ստանձնում Ամստերդամի Սբ Էջմիածնի եւ Սբ Սարգիս անուան տպարանի, որը 1660-ին հիմնել էր Մատթէոս Ծարեցին, տնօրինութիւնն ու ձեռնարկում Աստուածաշէի տպագրութեան նախապատրաստական աշխատանքները: Փորագրիչներին պատուիրում է Նոտրգիր, Նոր տեսակի գլխատառեր եւ թռչնագրեր, բնագիրը պատրաստել տպագրութեան եւ իր աշակերտներ Կարապետ Անդրիանացու եւ Օհան Երեւանցու հետ սկսում տպագրութիւնը՝ հիմք ընդունելով ու օգտագործելով Կիլիկիայի Հեթում Բ-ի պատուէրով 1295 թ. գրուածը: Այս բնագիրը Ոսկան Երեւանցին խմբագրում է ըստ Կուլգատայի, տպագրութեան ընթացքում թարգմանում եւ աւելացնում է Հին Կտակարանի մի քանի գրքեր, որոնք չեն եղել հայերէն Աստուածաշէում: Տպագրելիս փորձում է միջին դիրք գրաւել դասական հայերէն բնագրի եւ Կուլգատայի միջեւ, որպէսզի այն ընդունելի լինէր հայոց տարբեր դասական համայնքների համար, որոնց նա լատիներէն գրքի փոխարէն առաջարկելու էր հայերէնն ու հայատառը:

Երկու տարի եօթ ամսում է տպագրում Ասկանեան Աստուածաշունչը: Տպագրութիւնը կատարուած էր վարպետօրէն, անուանաթերթերը կազմուած էին չորս փայտափորագիր կտորներից՝ աջ եւ ձախ զարդանկարների մէջ Հաւատ եւ Յոյս խորհրդանշանները ներկայացնող մարդկային կերպարներով:

Աստուածաշունչ բառը թռչնագրով էր, կազմը՝ կարմիր, կաշեպատ, հաստ տախտակից: Բանիմացօրէն կիրառուած էին հայկական առոգանութեան գրեթէ բոլոր հիմնական նշանները, գործածուած եօթ տեսակ տպագրատառեր: Գրեթէ բոլոր նկարները գերմանացի Քրիստոֆել վան Չիխեմ կրտսերի փորագրութիւններն էին, որոնք կատարուած էին Ռաֆայելի, Ալֆրէդ Դիլրերի, Հենրիկ Գուլցիուսի եւ Երոպական այլ նշանաւոր վարպետների յայտնի նկարներից:

Ամստերդամում Ոսկան Երեւանցին հրատարակում է 14 անուն գիրք՝ Նոր Կտակարան, Առաքել Դաւրիժեցու «Գիրք պատմութեանց», «Տօնացոյց», Շարակոնց, եւ այլն:

Իր գործի վարպետը իրաւունք է ստանում տպարան հիմնել Ֆրանսիայի որեւէ քաղաքում: Երկրի թագաւոր Լիւդովիկոս 14-րդը տալիս է նրան այդ հնարաւորութիւնը՝ պայմանով, որ հրատարակուելիք գրքերը հակառակ չլինեն կաթոլիկ եկեղեցու դաւանանքին: Սակայն Ոսկան Երեւանցին չի հաշտուում այն մտքի հետ, որ պետք է «սրբագրուէր» իր ժամագիրքը, Մաշտոցը՝ «հռոմեական կրօնի վարդապետութեանը հակառակ չերեւալու համար: Եւ Ֆրանսիայից անցնում է Իտալիա, կանգ առնում Լիվոնոյում, այնտեղ տպագրում «Պարտեզ հոգեւոր» եւ Ռոբերտոս Բելարմինոսի «Վարդապետութիւն քրիստոնէական» թարգմանական գրքերը: Սակայն նիւթական աջակցութիւն չգտնելով՝ տպարանը տեղափոխում է Մարսել՝ ընկերանալով քահանայ Համազասպեանի հետ, որը, սակայն, հետագայում մեծ անախորժութիւններ էր պատճառելու նրան: Տեղի կաթոլիկ հոգեւոր իշխանութիւնը Հոմից կարգադրութիւն էր ստացել հետեւել հայ գործիչ հրատարակութիւններին: Ոսկան Երեւանցուց պահանջել էին «հայերէն եւ լատիներէն գրուած «հաւատոյ դաւանութեան» գրութիւն եւ յայտնել, որ գրաքննուելու են նրա տպարանում հրատարակուող գրքերը: Չնայած այդ ամէնին, նա որոշում է «Հայաստանեայց եկեղեցու ծեսերուն» հակառակ որեւէ բան չտպագրել: Բայց նրա գործընկեր Համազասպեան քահանան այդ մասին տեղեկացնում է իշխանութեանը: Եւ սկսում է գործի քննութիւն: Եռանդաշատ հրատարակիչն ահազնօրէն ծանր է >>>

ԱՂՐԲԵՋԱՆՆ ՍՊԱՌՆՈՒՄ Ե ԴԱԴԻՎԱՆՔԻՑ ՅԵՌԱՑՆԵԼ ՅԱՅ ՎԱՆԱԿԱՆՆԵՐԻՆ

2023 թուականի ապրիլի 2-ին, Աղբբեջանի Կրօնական կազմակերպությունների հետ աշխատանքի պետական կոմիտեի նախագահ Մուրադ Գուրբանլին լրագրողների հետ հանդիպմանը նշել է, որ Դադիվանքի հայ վանականները պետք է լքեն համալիրը: Յարկ է նշել, որ աղբբեջանական կողմն իր յայտարարության մեջ Դադիվանքը կոչում է Խուդավենգ, որն ըստ եութեան վանքի հայերեն մեկ այլ՝ Խուրթավանք անուան ինքնահնար ու աղալաղում ձևն է: Թե՛ վանքի Խուրթավանք և թե՛ վանքին կից գիւղի Խուրթաւան անուանումը կապում է տեղանքի հետ, քանի որ «խուրթ» հայերեն նշանակում է «բլուր», այսինքն՝ բլրի վրայ գտնուող վանք կամ վան:

«Յամոզում եմ, որ այնտեղից գնալու են: Խուրթավանգ վանքը կովկասեան Ալբանիային պատկանող յուշարձան է: Վաղ թե ուշ ամեն ինչ կ'ուղղուի այբանա-ուղի համայնքի կողմից, և վանքի հոգևոր ծառայությունը կ'իրականացնի այբանա-ուղիական համայնքը: Յայերն այս վայրի հետ կապ չունեն», - յայտարարել է Գորբանլին:

Յարկ է նշել, որ աղուանացման կեղծ քարոզը Դադիվանքի շուրջ աղբբեջանական հռետորաբանության առաջին դեպքը չէ: Դեռևս երկու տարի առաջ «Արցախի մշակութային ժառանգության մշտադիտարկում» ակադեմիական հարթակն անդրադարձել էր 2021 թուականի մայիսի 5-ին աղբբեջանական քաղաքականության գործիք դարձած ուղիական կրօնական համայնքի ներկայացուցիչների Դադիվանք կատարած այցին: Վերջինիս ընթացքում կրկին աղուանական էր հռչակուել հայկական վանական համալիրը, իսկ խաչքարերն ու արձանագրությունները՝ կեղծում և նոր ժամանակներում ազուցում:

Դադիվանքն ուղիական հռչակելու և հայ հոգևորականների ծառայությունն ապահովելու կապակցությամբ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը 2023 թուականի մայիսի 2-ին տարածել է յայտարարություն առ այն, որ «Մեր եկեղեցականները Դադիվանքում շարունակում են իրենց հոգևոր ծառայությունը՝ շնորհիւ ռուս խաղաղապահների երախտարժան առաքելության, որով ապահովում է վանքի անվտանգությունը: Ինչ վերաբերում է Դադիվանքի աղուանական լինելու կեղծ պնդումներին, ապա

ՉԱՐՉԱՐԱՆԱՑ ԾԱՆԱԴԱՐՅՆԵՐՈՎ ԱՆՑԱԾ ԼՈՒՍԱՐԱՐ-ՈՒԽՏԱԻՈՐԸ

»»» տանում նման դաւաճանությունը, յուսալքում, հիւանդանում, ընկնում է անկողին եւ որոշ ժամանակ անց կնքում իր մահկանացուն:

Ոսկան Երեւանցին իր կենսագրությունը՝ «Պատմութիւն Վարդապետին Ոսկանայ Երեւանցոյ եւ կենցաղավարութիւն նորին» վերնագրով, տպագրել է Առաքել Դաւրիժեցու «Գիրք պատմութեան» աշխատութեան վերջում՝ որպէս առանձին գլուխ: Նրա հիմնադրած տպարանը գործել է քառորդ դար, այդ ընթացքում տպագրել 40 անուն կրօնակեղեցական եւ աշխարհիկ բարձրորակ տպագրութեամբ հայերեն գրքեր, որոնցից նշանաւոր են Աստուածաշունչը, Մովսէս Խորենացու «Աշխարհացոյցը», Վարդան Այգեկցու առակները: Եւ այս ամենը՝ տարբեր քաղաքներում՝ Ամստերդամ, Լիվոռնո, Մարսել: Ասել է թե՛ քաղաքից՝ քաղաք, չարչարանաց ճանապարհ, որն անցնելու էր իր գործի ճգնաւորի նուիրումով եւ գալիք ժամանակներին թողնելու էր անխամրելի իր անունը՝ Ոսկան Երեւանցի ...■

Յ.Ս.

(Յայաստանի Յանրապետութիւն / Արմենարես)

պատմական անհերքելի փաստ է, որ վանքն ի սկզբանէ եղել է հայկական և որևէ առնչութիւն չի ունեցել Աղուանից եկեղեցու հետ, առաւել ևս՝ այսօրուայ նորայայտ աղուանա-ուղիական կրօնական համայնքի հետ»:

Դադիվանքը քրիստոնեական ամենահին վանական համալիրներից մեկն է և գտնուում է Քարվաճառի շրջանում, որը, համաձայն եռակողմ յայտարարության, 2020-ի նոյեմբերին անցել է Աղբբեջանի վերահսկողության տակ:

Ըստ աւանդութեան, հիմնադրուել է առաջին դարում, Արցախում քրիստոնեության քարոզչության համար Նահատակուծ Դադիի գերեզմանի տեղում: Նա եղել է Թադեոս առաքելի 70 աշակերտներից մեկը: Դադիվանքի կաթողիկէ եկեղեցին կառուցուել է 1234 թուականին:

Աւելի վաղ Տիգրանակերտի պեղումներն իրականացրած արշաւախմբի ղեկավար, ԵՊՅ մշակութաբանութեան ամբիոնի վարիչ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Յամլէտ Պետրոսեանը գրել էր. «Դադիվանքում չկայ որևէ «աղուանական», «ուղիական», ոչ հայկական և ոչ մի կոմպոնենտ՝ սկսած շէնքերի ճարտարապետական լուծումից մինչև քանդակը, խաչքարերն ու որմնանկարները:

Դադիվանքում մօտ 200 հայերեն արձանագրություններից բացի, որոնք վերաբերում են 12-17-րդ դարերին, չկայ այլալեզու որևէ տառ անգամ: Այն ինչ անում է Աղբբեջանը՝ Դադիվանքը յայտարարելով աղուանական կամ ուղիական, այնտեղ բերելով իբր ուղի կրօնաւորների՝ կրօնա-մշակութային ժառանգութիւնն այն ստեղծողներից բռնութեամբ խլելու ակտ է, ակնյայտ մշակութային եղեռն»: ■

TROIS SOMMETS ET UN POINT CULMINANT

par Philippe DERSARKISSIAN

Nous sommes en septembre 2008. Clairement, mon arménien s'améliore et comme je l'avais écrit ici il y a quelques mois, je ne vais pas apprendre en me taisant! Finalement l'immersion et donc cette obligation de communiquer ne serait-ce que pour me diriger, ici à Erevan, me fait aussi beaucoup progresser.

Et si je communique autant pour me diriger c'est parce que j'ai naturellement une vision «très personnel» et donc peu fiable du sens de l'orientation. Nous sommes en 2008 et les smartphones et Google map n'existent pas encore.

J'affirme donc que mon sens de l'orientation - très discutable - contribua aussi grandement à l'acquisition de notre langue.

Je suis dans le métro et descends à la station «Place de la République». J'adore ce métro, je suis un usager heureux qui certes se paume souvent en surface mais la seule et unique ligne du métro d'Erevan rend impossible l'erreur: ici pas de changement: c'est tout droit!

Je vais à Vernissage (marché ouvert les jours de week-end de 9h00 jusqu'à 18h00) Vernissage! À la rencontre de l'artisanat, de l'ambiance, des couleurs, de cette joie de vivre, entre les livres, les doudouks, les objets en obsidienne, les bijoux divers et variés, aussi de petites boîtes merveilleusement ouvragées en marqueterie, de peintures très inspirées et parfois moins, je suis à la rencontre de la musique, de cette foule, de ce microcosme humain qui vient de tous les continents à la fois et qui se réunit ici pour acquérir un souvenir en tissus, en pierre, en bois, en verre, en cuir, en or, en argent, et j'en oublie ... Une combinaison des traditions artisanales avec l'art contemporain. Ils sont venus ils sont tous là (oui lecteur cela te rappelle quelqu'un) mais dans la joie, là, autour d'un café, on marchande, on négocie, on mange, on rit et vous êtes ici au cœur des traditions arméniennes, de son esthétique, et même de sa culture!

Quand vous viendrez ici, car vous viendrez forcément, ici, dites-vous que c'est un peu comme chez Ikea: vous n'en repartirez pas les mains vides!

Je m'arrête devant un étal. Des pièces de monnaie sont exposées: une pièce de l'an 1188 attire particulièrement mon regard.

«Elle est à toi pour 45'000 Drams», le marchand ne sait pas encore qu'il vient de me la vendre car je n'affiche aucune attention particulière mais je sais fondamentalement que je vais craquer.

Je ne marchande pas, je lui tends l'argent. Frappée sous le règne de Levon II, le thème de cette pièce est le mariage de ce monarque avec Isabelle, le 3 février 1188 (source Wikipédia). Ce roi d'Arménie régna de 1187 à 1199.

J'étais venu pour quelques objets sans inspiration particulière, mais comme il est touchant, comme il est réconfortant, de repartir avec un bout d'histoire dans le creux de ma main.

L'histoire d'une pièce qui aurait pu être refondue ou perdue au fil des siècles et qui finalement brille à Vernissage un dimanche matin en 2008.

Cela m'a permis indiscutablement de m'intéresser à notre histoire et cette petite pièce aura finalement générée cette curiosité d'aller encore plus loin.

Vernissage c'est cela aussi.

Maintenant je repars pour rejoindre l'Ararat, en tout cas à l'endroit où lorsque la météo le décide, il apparaît dans toute sa majesté. Je suis tout en haut des 572 marches, sur 302 mètres et 78 mètres de dénivelé, de Cascade. Définir Cascade comme un large escalier en travertin serait clairement réducteur. Des fontaines de style art déco et autres jardins superbement agencés et encore de nombreuses sculptures ponctueront votre ascension, vous aurez aussi le choix de prendre les successions d'escalators qui vous mèneront presque jusqu'en haut, à la place de la Victoire.

Cet édifice est un trait d'union entre 2 quartiers: celui de l'Opera en bas et celui de Zeytoun et d'Arabkir en haut.

Alexandre Tamanyan, l'architecte, en débute la construction en 1970 et c'est finalement un peu comme la Sagrada Familia à Barcelone, car nous n'en voyons pas la fin: Les travaux seront ralentis à cause du séisme en 1988, pour repartir en 1991, jusqu'en 2009. Mais la construction est pour l'instant ajournée, et la partie manquante se situe tout en haut.

Néanmoins vous pourrez sans problème vous y rendre, quand bien même l'agencement ne soit pas finalisé.

La vue sur la l'Ararat, la place Tamanyan et son jardin de sculptures (œuvres de Botero, Flanagan, Chadwick, Plensa) la ville tout autour, l'Opéra: Munissez de votre objectif grand angle pour quelques clichés.

TROIS SOMMETS ET UN POINT CULMINANT

»»» Depuis Cascade vous êtes à 500 mètres du *Matenadaran* (merci Google map) et je sais que bon nombre de touristes font une impasse sur ce *Matenadaran* qui est le creuset de notre culture avec ces quelques 17'000 manuscrit et encore 300'000 documents. *Matenadaran* (bibliothèque), un lieu de conservation de manuscrits rares. À mon sens cet endroit se visite obligatoirement avec un guide (anglais ou arménien) qui vous apportera des précisions essentielles à la compréhension, car, tous les domaines sont traités ici: La religion, la géographie et l'histoire, la philosophie, la médecine, le droit, les mathématiques, la littérature...

C'est l'un des endroits les plus documentés au monde et inscrit au registre international mémoire du monde de l'UNESCO.

L'autre nom du *Matenadaran* est «Institut Machtots de recherches sur les manuscrits anciens».

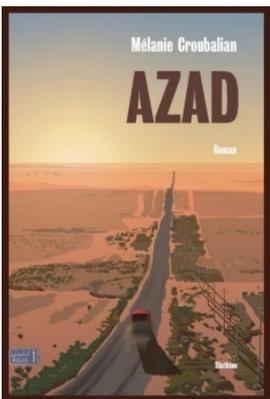
Alors oui c'est encore l'un de ces endroits situés un peu plus en hauteur à Erevan, mais pour le coup votre effort sera récompensé: il y a aux pieds du *Matenadaran* une pâtisserie. Il s'agit de l'arcade qui se trouve sur une allée parallèle à la montée qui nous conduit au pied de la statue de Machtots. Une toute petite pâtisserie discrète mais que les amateurs connaissent bien.

Ne trichez pas, hein! La culture passe avant la gourmandise! ■

Ph. D.

Nouvelle parution

AZAD
de **Mélanie Croubalian**

Alep, septembre 2015. Le matin de ses vingt ans, Nayef quitte sa ville sous les bombes. Le conflit qui déchire la Syrie le laisse orphelin et le pousse sur la route de l'exil. Dans le sac qu'il emporte à la hâte, il découvre un carnet manuscrit. Sur la couverture, un seul mot: AZAD. D'où vient ce journal? Qui l'a rédigé?

D'Alep à Calais, sur la route périlleuse empruntée par des milliers de migrants, Nayef découvre que le voyage le plus bouleversant n'est peut-être pas celui qu'il croit...

Née au Canada d'une mère suisse et d'un père arménien d'Égypte, Mélanie Croubalian a grandi entre Genève et le Caire. Elle vit et travaille à Lausanne, où elle anime et produit depuis près de vingt ans de nombreuses émissions pour la RTS. Azad est son premier roman, paru aux Editions Slatkine, Genève. ■

ՀԱՅ ՓԱԽՍԱԿԱՆՆԵՐԸ ՄԻԱԴՈՐՈՒԵԼ ԵՆ ՅԱՆՈՒՆ ԻՐԵՆՑ ԻՐԱԴՈՒՆՔՆԵՐԻ

Յամիկ ԲԱԼԵԵԱՆ

Ապրիլի 29-ին մարգահամերգային համալիրում կայացաւ «Ադրբեջանական ագրեսիայի հին եւ նոր փախստականները. անցալը, ներկան, ապագան» խորագրով համաժողովը:

1988-2020 թուականներին Ադրբեջանից, Արցախից եւ Նախիջեւանից փախստական հայերի շահերով զբաղուող մի շարք հասարակական կազմակերպությունների նախաձեռնությամբ ստեղծուած Կազմկոմիտէի ջանքերով հրաւիրուած համաժողովին ներկայ էին փախստականներ Ադրբեջանի Սումգայիթ, Բաքու, Կիրովաբադ, Շամախի, Շաքի, Վարդաշէն, Մինգեչաուր, Խանկար, Շամխոր քաղաքներից, Իսմայիլի, Ղուբայի, Շամախու, Կուտկաշէնի, Շաքիի, Չաքաթալայի, Ելախի, Շամխորի, Դաշքեսանի, Խանկարի, Միր Բաշիրի, Բարդայի, Շահումեանի, Ղազախի, Թովուզի եւ այլ շրջաններից, Նախիջեւանի հայաբնակ գիւղերից եւ Նախիջեւան քաղաքից, Արցախի Մարտակերտի, Ասկերանի, Շուշիի, Յադրութի, Շահումեանի, Բերձորի շրջաններից:

Համաժողովին ներկայ էին պաշտօնատար անձինք, ներկայացուցիչներ Հայաստանում միջազգային կազմակերպությունների գրասենյակներից եւ տասնեակ երկրների դիվանագիտական ներկայացուցիչներին:

Համաժողովի բանախօսներն անդրադարձան 1918-1920 թուականների ջարդերին, Հայաստանի եւ Ադրբեջանի խորհրդայնացումից յետոյ Նախիջեւանի հայաթափմանը, խորհրդային տարիներին Ադրբեջանի ազգային փոքրամասնութիւնների հանդէպ էթնոֆոր քաղաքականութեանը:

Պատմական գիտութիւնների թեկնածու, 1990-1991 թուականներին ՀԽՍՀ կառավարութեանն առընթեր միգրացիայի եւ փախստականների կոմիտէի նախագահ, 1993-2004 թուականներին Քաշաթաղի շրջանի ղեկավար **Ալեքսան Յակոբեանը** նշեց՝ ԼՂԻՄ-ի ինքնորոշման յայտարարութիւնից յետոյ եղան Սումգայիթի, Բաքուի, Կիրովաբադի հայկական ջարդերը, հայ բնակչութեան բռնի դեպորտացիան (բռնարտաքսումը): Ադրբեջանի իշխանութիւնը խրախուսում էր ցեղասպանական գործողութիւնները, որոնց հետեւեալներով Ադրբեջանի տարածքում ապրող հայ բնակչութիւնն արտաքսուեց:

Ազգագրագետ **Հրանուշ Խառատեանը** խօսեց ռասիզմի եւ հայատեացութեան քաղաքականութեան մասին եւ նշեց, որ Հայաստանում ապրող հայ, յոյն եւ ասորի փախստականներից ոչ մէկը չի ցանկանայ վերադառնալ ռասիստական ու բռնապետական երկիր՝ Ադրբեջան: «Սումգայիթում երեք օրում մողէլաւորուեցին բոլոր գործողութիւնները, որոնք յետոյ կրկնուեցին Բաքուում, Կիրովաբադում, Շահումեանում... Սումգայիթում ապրող մարդկանց տները ոհմակով էին գնում... Բռնաբարութիւններ էին տեղի ունենում, նոյնիսկ տարեց կանանց մարմինները մերկացնում, պտտեցնում էին, ծխախոտով այրում... Եւ այդ յանցագործները պատիժ չկրեցին: Ադրբեջանում նոյնիսկ կեղծ դատական գործընթացներ չէղան»: >>>

ՀԱՅ ՓԱԽՍԱԿԱԿԱՆՆԵՐԸ ՄԻԱԴՈՐՈՒԵԼ ԵՆ ՅԱՆՈՒՆ ԻՐԵՆՑ ԻՐԱԴՈՒՆՔՆԵՐԻ

»»» Նա կշեց՝ բանակցություններն Ադրբեջանի հետ սկսուել են 1994 թուականին, եւ երբեւէ բանակցությունների ժամանակ ռեալ չի բնարկուել փախստականների խնդիրները, եւ ըստ այդմ՝ պատժին առնչուող հարցերը: «Մենք թերացանք այն հարցում, որ միջազգային դատարան չուղարկեցինք այդ յանցագործությունների մասին գործերը: Այս պահին չկայ դատական որոշում դրանց վերաբերեալ: Այս յանցագործությունների անպատժելիութան պատճառով այսօր նոյն գործողությունները շարունակում են: Այսօր Ադրբեջանը Հայաստանն անուանում է «Արեւմտեան Ադրբեջան»: դա եւս այս անպատժելիութան հետեւանքն է: Այսօր Արցախը շրջափակուած է. մարդիկ ֆիզիկական ոչնչացման սպառնալիքի տակ են. սա եւս անպատժելիութիւնից է: Մենք Ադրբեջանի գործած յանցագործների ապացոյցները պետք է ներկայացնենք դատարան»:

Սերգեյ Խաչատրեանը Բաբուից է տեղահանուել 1989 թուականին: Ասում է՝ այդ օրերին այնպիսի սարսափելի տեսարաններ է տեսել, որ չի էլ ուզում յիշել կամ նկարագրել:

«Ես ու իմ ընտանիքը դեռ լաւ պրծանք, մեզ վնաս չտուեցին, բայց ես տեսել եմ, թէ մեր հարեւանների հետ ինչպէս վարուեցին... շատ վատ բաներ եմ տեսել, որ հիմա չեմ կարող ասել: Այն, ինչ կինոներում են ցոյց տալիս, դա ոչինչ է իրականութեան հասեմատ: Ընտանիքիս հետ Բաբուից եկայ Տաւուշի մարզի Պտղաւան գիւղ, որտեղ բնակուող ադրբեջանցիներից մէկի հետ պայմանաւորուեցի, փաստաթղթեր ստորագրեցինք ու մեր տները փոխանակեցինք. ես Պտղաւանում գտնուող նրա տան տէրը դարձայ, նա էլ Բաբուում գտնուող իմ տունը վերցրեց»,- պատմում է Սերգեյ Խաչատրեանը:

Նա երկար տարիներ ադրբեջանցիների հետ է ապրել, նրանց հոգեբանութիւնը գիտի. վստահ է՝ քանի դեռ Ադրբեջանին չեն ճնշել, Ադրբեջանը կանգ չի առնելու:

«Ես 70-ն անց մարդ եմ, ինչ ցաւ ասես, տեսել եմ: Հիմա եկել եմ այս համազումարին մասնակցելու, հարցեր բարձրացնելու ոչ թէ իմ անձի կամ իմ ընտանիքի, այլ իմ հայրենակիցների համար: Չեմ կարող մտածել, որ Արցախում ապրող իմ հայրենակիցներն էլ հիմա էլի՝ կարող են տեսնել այն սարսափները, որոնք տեսել ենք մենք»,- ասում է Սերգեյ Խաչատրեանը:

ՀԱՅՈՑ ՀԻՆ ՏՈՄԱՐԸ «ԲՈՒՆ ԹՈՒԱԿԱՆ ՀԱՅՈՑ»

Տոմարը ժամանակ չափելու եւ ժամանակի հետ առնչուած այլ հարցերու ուսումնասիրութեանց գիտութիւնն է: Հայ ազգը աշխարհի հին ազգերու նման ստեղծած է իր սեփական տոմարը, որոշելու համար ցանքի, բերքահաւաքի եւ այլ գիւղատնտեսական աշխատանքներու ժամանակները:

Հայ ազգը իր տոմարը հիմնած է արեգակի վրայ, այսինքն՝ Հայկական Տոմարը արեգակնային է: Այսպէս, հայկական արեգակնային տոմարով տարին ունէր 365 օր եւ բաժնուած էր տասներկու լրիւ ամիսներու. իւրաքանչիւրը կը բաղկանար 30 օրէ, իսկ մնացեալ 5 օրերը մաս կը կազմէին տասներորդ փոքր ամիսին: Ամիսները, օրերը եւ նոյնիսկ օրուայ ժամերը ունէին իրենց իւրայատուկ անունները. կոչուած էին հայոց հին Նահապետներու, աստուածներու, Հայաստանի լեռներու եւ դաշտերու անուններով:

Հայկի յաղթանակը Բելի վրայ պատմական յաղթանակ էր, այս մեծ յաղթանակի հետեւանքով հայ ազգը իր սեփական ազգային տոմարը նկատած է Հայկի յաղթանակի օրը Բելի վրայ: Հայ մատենագրութեան մէջ 2492 Ք.Ա. թուականի Օգոստոսի 1-ը, այն օրը երբ Հայկ Նահապետը իր Նետով տապալեց Բելը, նկատուած է որպէս սկիզբ Հայոց տոմարին. այդ թուականը կը կոչուի Բուն Թուական Հայոց:

Այս տարի Բուն Թուական Հայոց 4515 թուականն է: ■

(Պատմաբաղ) (ԱԿՕՍ)

Վաչագան Սարգսեանի ընտանիքը 44-օրեայ պատերազմի օրերին տեղահանուել է Հադրութից, իսկ պատերազմից յետոյ նաեւ ինքն է Հայաստան տեղափոխուել: Հիմա հինգ անդամից բաղկացած ընտանիքը վարձով ապրում է Արարատի մարզի Մասիս խոշորացուած համայնքի Ռանչպար բնակավայրում:

«86-ամեայ մայրս կենսաթոշակ է ստանում, ես ու կինս էլ մշտական աշխատանք չունենք: Մեր երկու զաւակներն էլ ուսանող են. մի կերպ եղաւ ենք գնում: Մենք Հադրութում երկու տուն ունէինք, իսկ հիմա անելանելի վիճակում ենք: 90-ականներին էլ եմ կռուել, քառօրեայ պատերազմին էլ, 44-օրեայ պատերազմին էլ. մի քանի անգամ կոնտուզիա եմ ստացել: Պայթարեցինք, պայթարեցինք, վերջն էլ այսպէս եղաւ, այս օրին հասանք»,- ասում է Վաչագան Սարգսեանը:

Համաժողովի բանախօսները ներկայացրին յայտարարութեան փաստաթուղթ, որում հիմնաւորում է Ադրբեջանի, Նախիջեւանի եւ Արցախի տարածքից տեղահանուած հայերի քաղաքական, քաղաքացիական եւ գոյքային շահերը պաշտպանելու իրաւական գործընթացներ սկսելու անհրաժեշտութիւնը:

Այդ խնդիրները լուծելու համար համաժողովի բանախօսները կոչ արեցին միաւորելու ՀՀ Կառավարութեան, Արցախի իշխանութիւնների, աշխարհասփիւռ հայ փախստականների հասարակական կառոյցների ջանքերը, ռեսուրսները եւ հայ փախստականների իրաւունքների համար պայքարի ընդհանուր հարթակ ձեւաւորել: ■

3.Բ.

(Ալիք Մեղիա)

PORTRAIT

EREMIA KOMURJIAN

par Lerna BAGDJIAN

Le peuple arménien possède depuis des millénaires une place singulière dans l'histoire de la cartographie historique. Que ce soit l'évocation de la Grande-Arménie dès les premiers systèmes de représentation terrestre, ou le savoir-faire des moines mékhitaristes de Venise bien connus pour leurs splendides cartes continentales qui ont grandement contribué à la connaissance de la géographie mondiale.

Parmi les honorables intellectuels de ce domaine, il est difficile de ne pas évoquer Eremia Komurjian (1637-1695), un cartographe, écrivain, poète et historien arménien de Constantinople (Istanbul actuelle).

Komurjian a vécu et travaillé dans l'Empire ottoman et était l'une des personnalités clés de la communauté arménienne d'Istanbul du XVIIe siècle. Il a assumé assez tôt diverses responsabilités de la vie de la communauté arménienne, et a occupé le rôle de secrétaire du Patriarcat arménien de Constantinople.

Komurjian a également fait une tentative infructueuse d'ouvrir une école arménienne et a été le moteur pour la création de la deuxième imprimerie arménienne à Istanbul. Il a laissé un grand patrimoine littéraire qui se matérialise sous différentes formes: œuvres topographiques, cartes, odes, poèmes.

Son travail est particulièrement important pour l'historiographie arménienne en ce qui concerne ses travaux sur l'histoire de l'Empire ottoman, d'Istanbul, et aussi pour servir de source inégalée pour l'étude de l'histoire de la communauté arménienne d'Istanbul.

L'une des originalités de Komurjian consiste dans sa capacité à combiner son identité arménienne et, d'autre part, la conscience civile ottomane du XVIIe siècle.

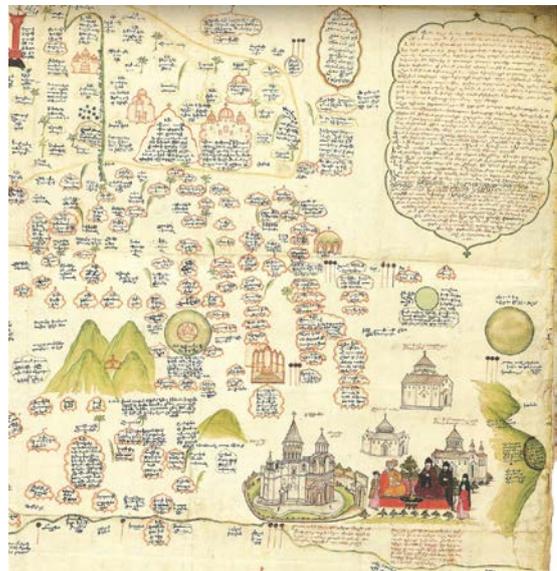
Les topographies les plus célèbres consacrées à Constantinople, telles que "La brève description du détroit de Constantinople" et "Histoire d'Istanbul", contiennent des informations précieuses sur l'image démographique de la ville. Son œuvre "L'Histoire d'Istanbul" est une source de données particulièrement précieuse sur les communautés chrétiennes de l'Empire ottoman ; Grecs, Juifs et Arméniens notamment.

En alliant un regard à la fois personnel, artistique et scientifique, l'œuvre de Komurjian est sans aucun doute d'une grande valeur pour conceptualiser correctement l'image de Constantinople au XVIIe siècle; une ville fondée sur le multiculturalisme et la diversité ethnique.

Eremia Chelebi Komurjian est défini comme un flâneur arménien ottoman au début d'Istanbul moderne: capturant la capitale ottomane du XVIIe siècle. Flâneur tel que le définit Walter Benjamin des années plus tard; flâner participe au processus de mise en scène de l'espace urbain.

En janvier 2019, dans le cadre de l'exposition *Armenia!* au Met (Metropolitan Museum of Art) de New York, était exposée parmi les nombreux objets spectaculaires la *Tabula Chorographica Armenica*, une carte datant de 1691 prêtée par la Biblioteca Universitaria de Bologne.

Cette carte a été réalisée par Komurjian en collaboration avec Luigi Ferdinando Marsili, un cartographe, diplomate et militaire italien. Cet ouvrage qui se présente comme un recueil des vastes connaissances et des voyages de Marsili met en lumière l'histoire et la géographie des territoires arméniens.

La *Tabula Chorographica Armenica* visait à montrer la large portée de l'Église arménienne sous l'Empire ottoman à la fin du XVIIe siècle. Plus de huit cents sites y sont illustrés, dont les principaux centres ecclésiastiques arméniens: les catholicosats d'Etchmiadzine, de Gandzasar, d'Aghtamar et de Cilicie; et les patriarcats de Jérusalem et de Constantinople. Malgré son importance, la carte a mystérieusement disparu quelques années seulement après le retour de Marsili de Constantinople à Bologne. Ce n'est qu'en 1991, trois cents ans après sa création que la carte a été relocalisée dans la collection de la Biblioteca Universitaria.

Peu connu du grand public, Komurjian a été ainsi une figure marquante de l'historiographie arménienne, et comme beaucoup d'intellectuels arméniens de Constantinople, un fervent défenseur des minorités de l'Empire ottoman.

La carte, hier comme aujourd'hui, est un outil clef. Plus qu'un relevé topographique, c'est la représentation de l'histoire en deux dimensions.

Les cartes ont ainsi un rôle politique, c'est une arme de défense qui permet de rappeler l'existence et le développement d'une culture dans un contexte. >>>

INAUGURATION DU BUSTE DE DR. JEAN-PIERRE BERNHARD À EREVAN

(Crédit photo: Page FB Ambassade de Suisse en Arménie)

Un buste de Dr. Jean-Pierre Bernhard a été placé dans la cour du Centre Médical Arabkir pour commémorer les contributions et le soutien de ce médecin et humaniste suisse au développement des soins de santé pour les enfants arméniens depuis le tremblement de terre de 1988.

La cérémonie commémorative s'est déroulée en présence de S.E. Lukas Rosenkranz, l'ambassadeur de Suisse en Arménie, le professeur Ara Babloyan, Françoise Bernhard et Martin Bernhard, respectivement l'épouse et le fils de Jean-Pierre Bernhard, ainsi que ses collègues, amis et étudiants arméniens.

«Je suis très impressionné par l'ampleur des réalisations qui ont été le fruit d'un travail acharné effectué pendant de nombreuses années par Jean-Pierre Bernhard en étroite collaboration avec ses partenaires arméniens, le professeur Babloyan et l'équipe d'Arabkir. La vie de nombreux enfants a été sauvée et /ou améliorée grâce à cette coopération. Un engagement personnel aussi extraordinaire enrichit grandement les relations bilatérales entre nos deux pays», a déclaré l'Ambassadeur Rosenkranz.

Les participants ont été accueillis également par les petits du jardin d'enfants d'Arabkir, créé sur conseil de Jean-Pierre Bernhard. Les enfants ont présenté des chants en arménien et en français. Le professeur Babloyan et Martin Bernhard ont planté des conifères à côté du buste de Jean-Pierre, en espérant qu'ils vivront longtemps, comme l'amitié entre l'Arménie et la Suisse, Arabkir et le canton du Jura, Ara Babloyan et Jean-Pierre. ■

Source: Ambassade de Suisse en Arménie

EREMIA KOMURJIAN

➤➤➤ Aujourd'hui encore, la passion pour la cartographie coule dans les veines de nombreux Arméniens, tel que Rouben Galichian, originaire de Tabriz (Iran), et auteur de nombreux ouvrages qui réunissent des documents représentant l'Arménie sur plus de 2600 ans. ■

L.B.

TRAITÉ DE LAUSANNE DU 24 JUILLET 1923: JOUR DE GLOIRE POUR LES UNS, JOUR DE DEUIL POUR LES AUTRES

par Armand GASPARD

Ndlr: Cet article d'Armand Gaspard, ancien collaborateur principal d'Artzakank, paru dans *Le Temps* du 24 juillet 1998, met en lumière l'historique du Traité de Lausanne dont la Ville de Lausanne commémore le centenaire cette année.

La paix turque, conclue par le Traité de Lausanne du 24 juillet 1923, reconnaît la souveraineté de la jeune république kémaliste. Elle marque par là même la fin de l'hellénisme en Asie Mineure. Quant aux Arméniens et aux Kurdes, leur cause est purement et simplement sacrifiée

Le 24 juillet 1923 Lausanne était en liesse. Une foule bigarrée se pressait devant le Palais de Rumine où devait se dérouler la cérémonie de signature du traité qui instaurait la paix au Proche-Orient. Les cloches de la Cathédrale et de toutes les églises carillonnèrent à tour de rôle. Le soir, les édifices publics furent illuminés comme aux grands jours de fête et le mot PAX se lisait en gros caractères au-dessus du Palace.

Dans son préambule, le Traité de Lausanne déclare vouloir «mettre fin définitivement à l'état de guerre qui, depuis 1914, a troublé l'Orient». Il a été conclu entre la Turquie d'une part et, d'autre part, sept puissances alliées ou associées dans la Première Guerre mondiale, dont la Grèce. Trois ans auparavant, le 10 août 1920, un traité signé à Sèvres entre les mêmes partenaires prétendait déjà bâtir un nouvel ordre sur les ruines de l'Empire ottoman. Plusieurs États s'en partageaient les dépouilles: la Syrie et le Liban sous mandat français, l'Irak-Mésopotamie et la Palestine sous mandat britannique. L'Arménie ressuscitait dans des frontières généreusement tracées par le président Wilson. Sur son flanc sud, un Kurdistan indépendant apparaissait pour la première fois dans l'histoire.

L'hellénisme en Anatolie

En outre, la Grèce voyait se profiler le rêve de reconquérir Byzance et son empire. Transformée en mosquée en 1453, la basilique Sainte-Sophie de Constantinople pourrait être reconverte au culte orthodoxe. L'armée grecque occupait Smyrne et toute l'ancienne Ionie où trois cités se disputaient l'honneur d'avoir vu naître Homère. Les communautés hellènes y étaient encore nombreuses jusqu'aux rives de la mer Noire. Il était même question de reconstituer, autour de Trébizonde, un État grec du Pont. Et la Turquie dans tout ce chambardement? Elle se trouvait réduite à un État-croupion dans un coin d'Asie Mineure. Pour Mustafa Kemal, général de province, comme pour beaucoup de ses compagnons d'armes, c'était intolérable. Il lève l'étendard de la révolte contre les occupations étrangères et proclame la guerre d'indépendance. Une première campagne à l'Est lui permet de fixer avec Lénine et Staline des frontières transcaucasiennes qui n'ont pas varié jusqu'à ce jour. Une autre campagne à l'Ouest permet de jeter les Grecs à la mer en septembre 1922. Smyrne est la proie des flammes. Des cen- ➤➤➤

TRAITÉ DE LAUSANNE DU 24 JUILLET 1923: JOUR DE GLOIRE POUR LES UNS, JOUR DE DEUIL POUR LES AUTRES

►►► taines de milliers de Grecs fuient l'Anatolie pour une mère patrie exsangue. Un nouveau traité de paix doit entériner ces bouleversements.

Hemingway reporter

La Conférence pour la paix au Proche-Orient s'ouvre à Ouchy le 21 novembre 1922 sous la présidence de lord Curzon et va se dérouler dans les salons du Château et dans ceux du Beau-Rivage. Parmi les protagonistes: Eleuthère Venizélos pour la Grèce et İsmet İnönü pour la Turquie. Raymond Poincaré, président de la République française pendant la guerre et qui en dirigeait la diplomatie depuis lors, participe à certaines phases des négociations. C'est également le cas de Benito Mussolini qui venait d'arriver au pouvoir en Italie à la tête du parti fasciste. Il connaissait bien Lausanne pour y avoir travaillé et suivi des cours à l'université avant d'être expulsé pour activités révolutionnaires.

Dans le sillage des huit délégations officielles gravitent des hommes d'affaires et des experts en pétrole. Arméniens, Kurdes et Assyro-Chaldéens ont aussi envoyé leurs représentants mais ils n'auront jamais voix au chapitre. Il y a également quelques philanthropes préoccupés par le sort des chrétiens d'Orient ainsi qu'une nuée de journalistes. Parmi eux, un certain Ernest Hemingway, âgé de 24 ans, correspondant du *Toronto Star* pour lequel il avait déjà couvert le dramatique exode des Grecs d'Asie Mineure et le désastre de Smyrne.

Constantinople devient Istanbul

Ne figurant pas parmi les parties contractantes, Américains et Russes menèrent à Ouchy des négociations parallèles. Le séjour de la délégation soviétique fut marqué par une tragédie. Au cours d'un dîner à l'Hôtel Cecil, son chef, Alexandre Vorovsky, et deux de ses collaborateurs furent tués à coups de revolver par un ex-officier tsariste d'origine suisse, Maurice Conradi. Le comble est qu'il fut acquitté, ce qui provoqua la rupture des relations diplomatiques entre Berne et Moscou jusqu'en 1945.

Après huit mois de laborieuses négociations, le Traité de Lausanne était donc prêt pour être paraphé le 24 juillet 1923. Il compte 163 articles auxquels s'ajoutent une dizaine de conventions et protocoles annexes, notamment une convention sur le régime des Détroits qui a été renégociée à Montreux en 1934.

Pour les Turcs c'est un jour de gloire. La jeune république kémaliste se voit reconnaître dans sa pleine souveraineté par ses ennemis d'hier et elle obtient la consolidation de ses nouvelles frontières. Une fois le Traité ratifié par la Grande Assemblée d'Ankara, les derniers soldats alliés quittent Constantinople le 2 octobre 1923. Quatre jours plus tard les Kémalistes font leur entrée triomphale dans la ville rebaptisée Istanbul.

Pour trois autres peuples, en revanche, le 24 juillet 1923 est une journée de deuil qui met un terme à des espoirs séculaires. Pour les Grecs, le Traité de Lausanne marque

la fin de l'hellénisme en Asie Mineure où sa présence remontait à plus de trois mille ans. Après les massacres des dernières guerres, il restait encore en Anatolie plus d'un million de Grecs qui font l'objet d'un échange de population avec un demi-million de Turcs vivant en Macédoine. Plusieurs quartiers des environs d'Athènes évoquent encore le souvenir du pays perdu: Nea Iona, Nea Smyrni. En vertu du traité, il ne reste en Turquie que les Grecs d'Istanbul: environ 100 000 en 1923, ils ne sont plus que 5 à 7000. Mais la ville est toujours le siège du patriarcat œcuménique orthodoxe dont le rayonnement s'étend à toute la chrétienté orientale.

Pour les Arméniens il n'est plus question d'un Etat indépendant, la petite république d'Erevan ayant été soviétisée entre-temps, et même l'espoir d'un Foyer national en Cilicie sous protectorat français est réduit à néant. Les rescapés du génocide de 1915 – plus d'un million de victimes – vont se disperser à travers le monde: au Moyen-Orient, en France, en Amérique, en Australie. Aujourd'hui leurs descendants sont plus d'un demi-million dans la seule Californie mais quelques centaines seulement dans l'ancienne Arménie turque et environ 50000 dans l'agglomération d'Istanbul. Deux dirigeants de la Ligue internationale philarménienne, l'orientaliste genevois Edouard Naville et l'orientaliste vaudois Antony Krafft-Bonnard, plaidèrent la cause de leurs protégés auprès des diplomates réunis à Ouchy. Voici la réponse que leur donna le chef de la délégation britannique, sir Horace Rumbold: «Nous reconnaissons nos promesses et nos engagements mais ne pouvons les tenir... Il faut à tout prix conclure la paix. Donc les Arméniens sont sacrifiés.»

Les Kurdes ne sont pas mieux traités. Après le Traité de Lausanne, le Kurdistan se trouve partagé entre la Turquie, l'Iran, l'Irak et la Syrie. Sur ces territoires il y a actuellement quelque 25 millions de Turcs qui forment la plus grande nation du monde sans Etat. Près de la moitié vivent en Turquie où leur identité ethnique a été niée par le régime kémaliste. Une loi de 1924 interdisait l'usage de leur langue en public. Au cours des dernières années, cette politique a été quelque peu assouplie mais cela n'a pas suffi pour faire taire les revendications d'un peuple humilié. [...] Dans les actes de la Conférence de Lausanne la question kurde figure sous la rubrique «question non résolue». Septante-cinq ans après, elle ne l'est pas encore. ■ A.G.

COMMUNICATIONS

NAISSANCE

Susanna et Marcus Baghdassarian ont la joie d'annoncer la naissance de leurs fils **Arno, Misak**, le 21 février 2023 à Horgen (ZU).

Toutes nos félicitations aux heureux parents.

DÉCÈS

Mme Marinet Hovagemyan, épouse de feu Jirayr Hovagemyan, précieux et dévoué Sargavak de l'Eglise St. Hagop perndant de très nombreuses années, le 18 mars 2023, à Istanbul.

Toutes nos condoléances à la famille endeuillée.

CONCERT

Dans le cadre de la saison JazzContreBand

PAPIERS D'ARMÉNIÉS

25 mai 2023 à 20h00
au Point Favre

Av. François-Adolphe-Grison 6
1225 Chêne-Bourg

Quinze ans après leur premier album, inspiré par les airs traditionnels d'Arménie, de Grèce, d'Anatolie, de Géorgie... Fondé par Dan Gharibian (ex-Bratsch) et sa fille, la pianiste Macha Gharibian, le groupe Papiers d'Arménies nous emmène en voyage, avec leur nouvel album «Guenats Pashas», de Erevan à Los Angeles, en passant par le Pirée, Constantinople, Istanbul, Alep, Beyrouth ou encore Paris, avec la joie chevillée au cœur malgré le destin tragique du peuple arménien. Guenats en arménien, c'est le mot pour trinquer à l'amitié, à la joie. Et la musique n'est jamais loin pour célébrer la vie et cette Arménie plurielle où jaillit une musique profonde, empreinte d'histoires, de visages, de cuisines à la saveur épicée, de ces moments de fête jusqu'au petit matin.

Dan Gharibian : Guitare, voix
Macha Gharibian : Piano, voix
Gérard Carcian : Kamantcha, voix
Aret Derderyan : Accordéon, voix
Artyom Minasyan : Doudouk, Clarinette, Shevi, Zurna

(pointfavre.ch)

RENDEZ-VOUS

Tous les mercredis: (du calendrier scolaire genevois): de 10h00 à 16h15, cours de l'Ecole Topalian dans les locaux de la Fondation Topalian (à côté de l'Eglise, 64, route de Troinex) pour tous les enfants de 4 à 12 ans, débutants ou avancés. Le repas de midi et le goûter sont servis sur place. Bus de ramassage scolaire à disposition le matin et le soir.

Renseignements: ecole.topalian@centre-armenien-geneve.ch

Tous les mercredi: de 14h00 à 18h00, la bibliothèque Saint Grégoire l'Illuminateur du Centre Arménien est ouverte au public. Renseignements: M. Garabed Yelegen Tél. 079 538 51 26 bibliotheque@centre-armenien-geneve.ch

Arménie Culture et Saveurs vous propose des cours:

Tous les lundi: à 18h30, cours d'initiation au jeu d'échecs (dès 16 ans).

Tous les mardi: à 18h30, cours d'arménien occidental pour adultes.

Tous les jeudi: à 18h30, cours d'arménien oriental pour adultes.

Renseignements et inscriptions: Tél. 022 900 01 59

La rentrée de l'école de danse SANAHIN est prévue pour le mercredi 13 septembre 2023.

Renseignements et inscriptions
auprès de Christine Sedef: 0797581136

CONCERT

L'ORCHESTRE DE CHAMBRE DE GENÈVE
CHLOÉ SOETERSTÈDE, direction

SERGEY KHACHATRYAN, violon

Mardi 6 juin 2023 à 20h00
Bâtiment des Forces Motrices, Genève

ROBERT SCHUMANN
Symphonie n° 2 en do majeur op. 61
LUDWIG VAN BEETHOVEN
Concerto pour violon en ré majeur op. 61
Billetterie: www.locg.ch

DONS

Pour la Paroisse de l'Eglise apostolique arménienne St-Hagop - Genève Région lémanique

Pour le repos de l'âme de Mme Marinet Hovagemyan

Aline Cabi-Akman CHF 200.-
Onnik Kazancıyan CHF 500.-

La Paroisse de l'Eglise apostolique arménienne St-Hagop remercie vivement les généreux donateurs.

Messes arméniennes en Suisse alémanique

Date	Heure	Lieu	Adresse
21.05.2023	15 00	Kath. Kirche Nussbaumen	5415 Baden AG
16.07.2023	11 30	Kath. Kirche Bernrain	8280 Kreuzlingen TG

www.armenische-kirche.ch
Pfr. Shnork Tchekidjian Tel: 079/704 74 87

ԺԸՆԵՒ ԵՒ ԼԵՄԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ՍՈՒՐԲ ՑԱԿՈՐ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

PAROISSE DE L'ÉGLISE
APOSTOLIQUE ARMÉNIENNE
SAINT-HAGOP
GENEVE REGION LEMANIQUE

ԱՄԳ ՇԱԲԱԹԸ ԵՒ ՉԱՏԻԿԸ ԺՆԵՒԻ Ս. ՅԱԿՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԵՅ

Մեծ խանդավառությամբ կատարուեցան Աւագ Շաբաթուան եւ Չատկական արարողութիւնները Ժնեւի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ ինկաբոյր կամարներուն տակ, Նախագահութեամբ Առաջնորդական Տեղապահ՝ Գերապ. Տ. Գուսան Ծ. Վարդապետ Ալճանեանի: Կիրակի 2 Ապրիլ 2023-ին, Ծաղկազարդի պատարագի աւարտին, Հայր Սուրբը կատարեց Դռնբացէի խորհրդաւոր արարողութիւնը: Ապա Հայր Սուրբը խորանին առջեւ հրակիրեց բոլոր մանուկները եւ կատարեց մանուկներու Օրհնութեան կարգը: Արարողութեան աւարտին Հայր Սուրբը օրհնուած ձիթենիի ճիւղերը բաշխեց մանուկներուն եւ ներկաներուն:

Աւագ Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 17:30-ին, տեղի ունեցաւ Ոսկուլայի արարողութիւն եւ աւանդական ընթրիք, ժամը 20:00-ին, Խաւարման տխուր կարգը, Աւագ Ուրբաթ՝ Փրկչին Խաչելութեան եւ Թաղման կարգը, իսկ Շաբաթ երեկոյեան՝ ճրագայոյցի Սուրբ Պատարագը: Կիրակի 9 Ապրիլին, Խուռներամ հաւատացեալներու մասնակցութեամբ, Տեղապահ Գերապ. Հայր Սուրբը հանդիսաւորապէս մատուցեց Սուրբ Յարութեան պատարագը եւ ընթերցեց Վեհափառ հօր Չատկական պատգամը:

ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՅ

Երկուշաբթի, 10 Ապրիլ 2023-ին, Չատկական Յիշատակ Մեռելոցի առթիւ, Ժնեւի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Ազգիս համօրէն ննջեցելոց հոգիներուն համար, ձեռամբ Տեղապահ Հայր Սուրբին:

Le lundi 10 avril 2023, deuxième jour de Pâques, à l'occasion du souvenir des défunts, (Merelots), un service spécial de requiem à été célébré à 11h30 à l'église Saint Hagop, à la mémoire de tous les défunts, par le prêtre de notre église Très Rev. Père Goossan Aljajian.

ԱՂՕԹԸ ԵՒ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄ ԼՈՉԱՆԻ ՄԵՅ

Dimanche, le 23 avril 2023, à 17h00, à l'Église de St-François Lausanne, a eu lieu une veillée commémorative et culturelle à la mémoire des peuples victimes de L'empire ottoman.

Լոզանի դաշնագրին 100-րդ տարելիցին առթիւ, Կիրակի 23 Ապրիլ 2023-ին, ժամը 17:00-ին, Լոզան քաղաքին մէջ, տեղի ունեցաւ միջեկեղեցական եւ գեղարուեստական միջոցառում նուիրուած՝ առաջին համաշխարհային պատերազմի ընթացքին Օսմանեան կայսրութեան մէջ զոհուած նահատակներու յիշատակին, մասնակցութեամբ՝ Հայ, Ասորի եւ Յոյն համայնքներու:

ՍՐԲՈՑ ԼԱՀԱՏԱԿԱՑ 108-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ 24 ԱՊՐԻԼ 2023-ԻՆ

Երկուշաբթի 24 Ապրիլ 2023-ին, Տեղասպանութեան 108-րդ տարելիցին, որը մեր Սուրբ Նահատակներու յիշատակութեան օրն է, ժամը 18:30-ին, Ժնեւի Ս. Յակոբ մայր եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ Սրբոց Բարեխօսութեան կարգը: Արարողութեան աւարտին, Տեղապահ Հայր Սուրբը եկեղեցւոյ մէջ տուաւ իր քարոզը: Հայր Սուրբը անդրադարձաւ Հայաստանի այսօրուան տխուր վիճակին եւ կոչ ըրաւ գիտակից ու խորաթափանց արթնամտութեամբ դիտել մեր շրջապատը եւ ըստ այնմ կողորոշուիլ տեսիլքով մեր ամբողջական հայրենիքին ու ժողովուրդին: Ապա եկեղեցւոյ բակին մէջ Սուրբ Նահատակաց նուիրուած Խաչքարին առջեւ կատարուեցաւ ինկաբոյրութիւն ու աղօթք:

Պատրաստեց՝ Տ.Գուսան Ծ. Վարդապետ Ալճանեան
Rédaction: Très Rev. Père Goossan Aljajian

ԹՕՓԱԼԵԱՆ ԴՊՐՈՑ

ECOLE TOPALIAN

Fondation Hagop D. Topalian: Route de Troinex 64, CH-1256 Troinex (Genève)

topalianecole@gmail.com

Maral Wurry

No. 64

Stand Arménie – Salon du livre à Palexpo

Cette année le Stand Arménie était de retour au Salon du Livre. La Fondation Topalian a invité les élèves de l'école à venir sur le Stand, afin de se familiariser avec cet important événement. Un programme spécialement conçu pour eux avait été préparé par les enseignantes.

Lecture de contes en arménien oriental par Tiruhi Galstyan

Lecture de contes, diapositives, films pour enfants en arménien

Lecture de contes en arménien occidental par Zela Bayramian

Ensuite, un délicieux repas a été servi à tous les enfants

Ce fut une belle découverte pour les élèves qui venaient pour la première fois au Salon du Livre. Cette visite leur a permis de découvrir le Stand Arménie, les nombreux livres arméniens, mais aussi d'écouter, de parler en arménien dans un autre environnement que l'école Topalian.

La Fondation Topalian remercie les nombreux parents qui se sont déplacés jusqu'à Palexpo.

Fête des Mères à l'école Topalian

Selon le calendrier arménien, la Maternité et la Beauté sont fêtées le 7 avril. L'école Topalian a voulu rendre hommage aux mamans en organisant une petite fête le dernier mercredi avant les vacances de Pâques. Un spectacle faisant l'éloge des mamans avait été préparé spécialement pour cette occasion. Les élèves, avec plein d'amour, ont récité des poésies et ont chanté des chants dédiés aux mamans, au printemps et à la vie!

L'ouverture du spectacle par un mot d'accueil

Les élèves du jardin d'enfants, qui honorent les mamans en les comparant au printemps, aux fleurs et aux oiseaux.

Les élèves avaient préparé minutieusement une surprise qu'ils ont offerte aux mamans! Cette fête était aussi une belle occasion d'échanger autour de l'école, de l'enseignement, des méthodes utilisées et des enfants.

Fête de fin d'année le dimanche 18 juin 2023

- o Grand choix de livres et de publications récentes
- o Expositions de tableaux – Conférences
- o Rencontres musicales
- o Cours de langue pour adultes arménien occidental et oriental
- o Artisanat – Souvenirs, bijoux
- o Spécialités arméniennes à emporter et service traiteur, pain arménien (Lavach), vin et cognac d'Arménie, café et thé d'Arménie
- o Voyages – Découverte de notre patrimoine culturel en Europe et en Arménie

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ARMENIE
Culture & Saveurs

HORAIRES: Lundi à Vendredi 9h30 – 18h30 - Samedi 10h – 15h

55 rue de Lausanne - 1202 Genève CH -
Tram 15 - arrêt Môle ou Parking de la gare Cornavin
T +41 (0) 22 900 01 59 - info@armenie-culture-saveurs.ch
www.armenie-culture-saveurs.ch

Fondation H.D. Topalian

23 avril 2023 - Veillée commémorative et culturelle

Le 23 avril 2023, Arméniens, Assyriens, Grecs et Kurdes, se sont réunis à Lausanne, pour exprimer à l'unisson leur hommage aux victimes du génocide du siècle dernier perpétré par l'Empire ottoman, mais également pour honorer celles et ceux luttant encore aujourd'hui pour la justice et contre la politique d'épuration ethnique menée actuellement par le gouvernement turc.

Plus de 150 personnes étaient présentes pour cette grande veillée commémorative et culturelle, co-organisée par la communauté arménienne de Suisse et la European Syriac Union. Cet événement soutenu par la Ville de Lausanne a marqué le début des commémorations du centenaire du Traité de Lausanne, permettant aux communautés dont le destin a changé avec la signature du Traité, de pouvoir exprimer leur identité, leur culture et leur version de l'Histoire durant toute une année.

La veillée a débuté par une liturgie arménienne puis syriaque. Des discours poignants de représentants du Conseil municipal de Lausanne, de l'organisme l'Oeuvre d'Orient ainsi que des représentants des différentes communautés ont marqué cette soirée. Les notes du célèbre compositeur Arno Babajanian ont résonné dans l'Église St-François grâce à l'interprétation de la talentueuse pianiste Sona Igityan. Des morceaux au saz ont été interprétés par des représentants de la communauté kurde de Genève à titre de solidarité. Les airs du musicien arménien Aram Dikran, originaire de Diyarbakir, ont ainsi transporté la public en Anatolie. Puis, Khachik Matevosyan interpréta le célèbre chant de résurrection "Havoun havoun".

La veillée s'est terminée solennellement avec le traditionnel *Der voghormia* et une prière syriaque, suivi d'un allumage de bougies.

(Crédit photo: Iskender Giragossian)

"What do you know of your ancestors?"

Pour accompagner le moment d'échange qui a suivi la veillée, un appel aux témoignages a été initié: du papier, un stylo et une jarre, disposés sur une table. Cette invitation à prendre le temps de se souvenir a encouragé les descendants de rescapés à inscrire un nom, un lieu ou une anecdote qui leur avait été transmis, afin de raviver l'indispensable travail de mémoire.

Commémoration du 24 avril à Genève

Comme chaque année, l'Église apostolique arménienne St-Hagop de Genève a ouvert ses portes pour une messe en hommage aux Saints Martyres du Génocide des Arméniens. Un discours poignant prononcé par le vice-président de l'UAS Raffi Giragossian a clôturé cette commémoration.

Projections de films

À la suite du 24 avril, l'UAS et KASA ont proposé au public lausannois une série de films entrée libre consacrés à la période charnière de 1915-1923.

Le samedi 29 avril, étaient projetés au sein de la splendide salle Paderewski du Casino de Montbenon les deux premiers films de la série: *Le fils du marchand d'olives*, un film-documentaire réalisé en 2012 par Marhieu Zeitindjioglu, abordant la thématique de la mémoire, de l'identité et du négationnisme en Turquie au 21ème siècle. *Aurora's Sunrise*, un film de 2022 réalisé par Inna Sahakyan. Ce documentaire primé au FIFDH retrace la vie d'Aurora Mardiganian, rescapée du génocide des Arméniens devenue actrice. La projection fut suivie d'un échange riche et mémorable avec la réalisatrice. Au ciné-club de Pully ont été projetés respectivement le 1er mai puis le 10 mai *Ararat* (d'Atom Egoyan, 2002) et *Le Mas des Alouettes* (de Paolo et Vittorio Taviani, 2007), deux chefs d'oeuvres du cinéma relatant les tragiques événements de 1915.

